

€ 2,60

št. 6

Av gust 2002

Mladika

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986 2002

900201538,6

COBISS

Elettrovia Trieste-Opcina-Conconello

Slovenstvo kot folklor?	01
Lidija Golc: Pesmi	02
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	03
Ida Mlakar: Hiša številka 47	04
Vladimir Kos: Predpoletna balada	08
M. Žitnik: Čarodejke (5)	09
Bruna Pertot: Z jadrnico od Bostona do barkovljanskega portiča (II.)	12
Vladimir Kos: Še eno leno popoldne	14
Peter Merku: Iz spominov na starše (XXI.)	15
Iz gradiva o neki prenovi (5) ..	17
Vladimir Kos: Kjer Ti živiš, vsa duša in telo	17
Mitja Petaros: Zanimivosti evro bankovcev	18
Zora Tavčar: Rafko Vodeb ..	20
Antena	22
Ocene: Razstave: Umetnik Valentin Oman na razstavi v Umetnost- nem in kulturnem centru Skerk. Knjige: Mario Gariup: Opcija za tretji rajh v Kanalski dolini (N. Zaghet); Karel Gržan: Pastirček Lovrenc (Z. Tavčar); Ob antologiji Slovenska duhovna pesem (A. R.) ...	29
Knjižnica Dušana Černeta (št. 42)	32
Na platnicah: Za smeh; Mala ga- lerija Mladike (Magda Jevnikar)	
Priloga: RAST 05 - 2002	

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija,
ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307
urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susić

Izdaja: Mladika z.z.o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
2,60 €. Celoletna naročnina za
Italijo 21,00 €; nakazati na poštni
tekoči račun 11131331 – Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
in druge države 24,00 € (ali enako-
vreden znesek v tuji valuti), po
letalski pošti 29,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

XXXVII. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA 2002

PARK FINŽGARJEVEGA DOMA - OPČINE
DUNAJSKA 35

Petek, 30. avgusta 2002

Ob 17. uri: MANJŠINSKE POLITIČNE DILEME

Okrogla miza - sodelujejo prof. Jože Pirjevec, dr.
Aldo Rupel, Bojan Brezigar, dr. Damjan Paulin.

Sobota, 31. avgusta 2002

Ob 16.30: OKROGLA MIZA - ZAKAJ TRETJA SLOVENSKA UNIVERZA?

Sodelujejo: Ministrica za šolstvo, znanost in
šport dr. Lucija Čok, dr. Darko Darovec, dr. Livij
Jakomin, mag. Andrej Malnič.

Nedelja, 1. septembra 2002

Ob 10. uri: mag. David Taljat

Z VERO DO VESELJA

Ob 16. uri: dr. Martin Brecelj

MED EVROPSKO ZVEZO IN SVETOVNO DRŽAVO

*V nedeljo, 1. septembra, ob 9. uri bo na prireditvenem prostoru za
vse udeležence daroval sv. mašo tržaški škof msgr. Evgen
Ravignani.*

DSI - ul. Donizetti 3 - 34133 TRST

Tel. ++39 040370846 - Faks ++39 040633307

**SLIKA NA PLATNICI: Openski tramvaj ima letos točno sto let.
Na fotografiji z začetka 20. stoletja vozi ob "stari cesti" pod Fer-
lugi z Opčin proti Trstu, takrat še po zobati tračnici, ki je bila
položena sredi tirov.**

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgo-
vorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susić, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Česčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan
Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan
Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz
Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani
uredniškega odbora.

Slovenstvo kot folklora?

Zdijo se daleč časi, ko je bila manjšina ujetnik ideoloških in političnih navzkrižij, razbita med slepo zvestobo Moskvi in kominterni ali Beogradu in titoizmu ter neomajno privrženostjo zahodni demokraciji, Atlantskemu zavezništvu in Natu. Takrat je bilo vse dobro na eni sami strani, za ene in druge je to bila seveda "naša" stran. V polemikah smo brez kančka dvoma pretiravali na obeh straneh, vendar smo dobro pazili, da ne bi tega priznali, še danes ne. Zato so med nami še žive stare zamere.

Nismo torej še dobro pospravili z orodij iz ropotarnice hladne vojne, katere smo bili, povečini, nezavedna žrtev, (takratno ostro opredeljevanje je sicer za marsikoga še danes utemeljeno), in že odkrivamo nove razloge za ločevanja in očitke, ki napovedujejo nove razdore.

Ne moremo si skrivati nekaterih dejstev, ki zadevajo sam obstoj manjšine in ki se začenjajo že pri konceptu manjšinske zaščite, pri čemer je daleč od nas misel na kakršnokoli vrednotenje glede narodne zavednosti. Dejstvo je, da del pripadnikov slovenske manjšine hoče zaščito predvsem za to, da bi ostali Slovenci z vsemi pritisklinami, ki zadevajo jezik, kulturo, tradicije, teritorij, na katere je manjšina upravičeno ljubosumna, ker jih ima za vrednote. Za drug del pa so to vrednote samo, če so v tesni zvezi z neko naprednostjo, ki naj bi nas povezala z vso italijansko levico v iskanju idealnega političnega bratstva. Pojem mednarodnega bratstva je vodil italijansko levico, da je v preteklosti vzela pod svoj plašč slovensko manjšino. Vendar pa predvsem z besedami, če je res, da je ista levica - ko je prišla na oblast - vendarle nam delila manjšinske pravice po kapljicah. Kompromisi in pogojevanja so hudo zreducirali težo levosredinskega zaščitnega zakona. Sedanja vladna večina, ki mu je nasprotovala od vsega začetka, pa po mili volji izkorišča njegove šibkosti.

Toda to noče biti kritika zaščitnega zakona. Bolj kot zaščitni zakon nas vznemirjajo tisti slovenski manjšinski krogi, ki jih iskanje nekega mesta in vloge v italijanski družbi sili v veliko upoštevaje in razumevanje italijanskih političnih potreb in istočasno v zmanjševanje manjšinskih. To je iskanje konsenza na škodo manjšine in ni sprejemljivo. Ne moremo biti polni razumevanja do upravičenih zahtev italijanske manjšine v Sloveniji in na Hrvaškem, obenem pa zanikati enaka, povsem enaka pričakovanja in zahteve slovenske manjšine v Italiji. Za nas je izdajanje enojezičnih osebnih izkaznic v slovenskih občinah na Tržaškem krivično ter protizakonito, opravičevati to in potegovati se za to pa ponižujoče. Ne more biti drugače, če prav razumemo zaščitni zakon in mednarodne dogovore ter več kot polstoletno pričakovanje manjšine. V tem smislu nam daje eno roko tudi italijanski tržaški dnevnik, ki ima dnevno prilogo z novicami iz Istre in Kvarnera, s posebno pozornostjo za manjšinsko problematiko. (Ta priloga je tudi zgled, očitek in opozorilo hkrati za slovenske medije v domovini, ki so do slovenskih manjšin nemarno neprizadeti in zanikrni. Je to resnični odraz slovenske javnosti?). Piccolovo zgražanje nad poskusi zmanjševanja ravni doseženih pravic italijanske manjšine v Sloveniji in na Hrvaškem je pravo izzivanje za slovensko manjšino v Italiji in obenem tudi zgovorno opozorilo za italijanske oblasti in javnost. Toda oblasti in javnost so v Italiji gluhe nad pravicami italijanskih državljanov slovenskega jezika. Preneumno pa bi bilo, če bi to spregledali mi sami, če bi se tudi mi sprijaznili z nižanjem doseženih pravic, če bi pristajali na reduktivno interpretacijo zakona in na postopoma vse bolj skromne zahteve. To bi pomenilo, da pojem narodne identitete postaja vse bolj blede senca tiste trdne zavesti, ki nam je omogočila, da smo zdržali do sedaj, kljub neugodnim razmeram in pogojem. To vprašanje terja nujen odgovor in pojasnilo, ali smo zares že pripravljeni pristajati na ponudbe na najnižji ravni, kar bi nas navsezadnje še bolj omejevalo, nas zapiralo v še ožji krog folklornega slovenstva, pred katerim nas hoče levica rešiti.

HČERKA,

hvala za čokoladno tolažbo,
predvsem pa za to, da si mi ogledalo
mojih navad, nagnjenj, nesamozavesti,
moje jezljivosti in radovednosti,
ogledalo čustev in odsev želja.
Noče biti psalm, a vendarle je
hvala za zaupanje,
za trdno vero vase,
za samopremagovanje
pri čakanju
na prijaznost,
na roko, ki boža.

V tebi so moji spomini in moja
prihodnost,
z roko v roki hodiva
po vzporednih poteh,
a vedno znova
se srečujeva.
Skodelice nočnega kapučina,
samotni večerni sprehodi,
oddaljevanja in zbliževanja,
ljubosumnosti in zaljubljenosti
iste krvi, iste vzgoje
istih strahov.

Želim nama lepih ženskih skrivnosti,
ponosne vesele samozavesti,
na kupe sončnih spominov,
da se ne uresničujeva tam,
kjer nisva doma.

In da nama je dom
najinih duš in teles
vaza dragocena
že sama po sebi.

TI, SINE

veš, kako diham,
kdaj vstajam in čemu se smejem,
kaj mi je vseč in česa ne maram,
nikoli ne zamujaš
in si zmeraj prijazen,
najdeš pravo besedo
in imaš smisel za hec
in pogledaš v človeka,
tvoj zadovoljni fatalizem
je nepremakljiv,
tvoj smeh pa nalezljiv,
toni tvojih klavirskih etid
potrpežljivi in poskočni;
rad vadiš in igraš, nastopov pa ne maraš
- vsak ponedeljek greva skupaj na kosilo -
ti, sine, me prestaviš na drugi konec predsobe
in ti nič ne morem, če ne neseš smeti,
se učiš enajst ur, da imaš en dan prost,
si zaželiš biti doma med počitnicami,
imaš filing, prav res, kdaj mora biti mir
in kdaj rada zaplešem;
si počasen in ambiciozen in miren,
da ti tega miru nihče ne skali, ne zamegli
ne premakne;
zaradi tega tvojega miru
sem požrla marsikaj grenkega,
sine.

Kako sem srečna:
vedno boš osrečeval,
samo to namreč znaš.

*Skozi spuščene žaluzije topla rumena svetloba
vročega poletja.*

*Skozi na pol dvignjene lopute spomina
nežne niti materinstva.*

*Kako sta odkrivala svet, kako sta ga začela
radovedna ogledovati, okušati.*

*Skozi mehko varnost doma sta
ga začela zavzemati.*

*Ves je že vajin, v največjem zaletu
sta in želim vama, da ostaneta*

*v tem zaletu. Tako želim,
da bi dediščina nedeljene ljubezni
naletela na prav tako odprtost, občutljivost
in zavzetost.*

*Sonce izgublja moč, reže žaluzij
na belih tapetah niso več ostre.*

*Skozi rahle sence večera in dvoma
eno samo mirno in lepo zaupanje.*

*Vse je zapisano, vsako milovanje,
vsako čakanje, vsaka prečuta ura.*

Vse je zapisano, vse je v vama.

*Nobene sence ni na tapeti.
Zaupanje in mir.*

V slovenska obzorja in čez... *Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...*

- da je v Sloveniji 764 gorskih reševalcev, med njimi 86 inštruktorjev, sedem inštruktorjev reševalcev letalcev, 16 minerjev snežnih plazov, 42 reševalcev letalcev, 38 vodnikov lavinskih psov, 48 zdravnikov reševalcev in 12 zdravnikov reševalcev letalcev...
- da so kočevski Nemci živeli v 176 naseljih v območju Kočevskega Roga, a da je od njihovih 132 cerkev in kapel po Mačkovem povojnem divjanju ostalo le 28...
- da je Marjan Linasi, magister zgodovine v Koroškem pokrajinskem muzeju v Slovenjem Gradcu, prišel do ugotovitve, da je na območju nekdanje občine Slovenj Gradec kar enaindvajset grobišč iz poveljnega časa...
- da je v poletni številki ljubljanske Nove revije izšla dolga razprava Viktorja Blažiča, v kateri se je ta znani borec za demokracijo v Sloveniji z globoko prizadetostjo poglobil v problematiko poveljnih pobojev – slovenskega holokavsta...
- da je upokojeni mariborski zdravnik in primarij dr. Branko Krajnc izdal v zadnjem času v samozaložbi dve knjigi, avtobiografsko KRONIKO NA SLOVENSKEM – Spomini in pogledi, ter miselno RAZMIŠLJANJA in da je v obeh publikacijah odločno kritičen do prejšnjega komunističnega režima...
- da papež Janez Pavel II. pripravlja svojo štirinajsto encikliko, ki bo obravnavala temo »Evharistija in Cerkev« in da je zadnjo encikliko o evharistiji objavil Pavel VI. leta 1965...
- da je kriza zakramenta spovedi zajela predvsem srednjo in severno Evropo, posebno anglo-nemško območje, zunaj stare celine pa je prizadela predvsem Kanado...
- da je znani judovski pisatelj Isaac Bashevis Singer izrazil obžalovanje, da v Ameriki prihaja do čedalje številnejših zakonskih zvez med Judi in Nejudi...

1.

Ko sem pogledal skozi okno, je bila naša smreka, ki se je s svojimi vejami narahlo dotikala sosednje, pred kratkim izpraznjene stavbe gospe Roth, že brez svojega vrha. Bilo jo je čudno videti takole, s košatimi, do tal segajočimi vejami, in v nebo štrlečim, golim deblom, ki je spominjal na štrcelj invalida. Za trenutek se mi je zazdelo, kot da moli. Veje na tleh je prekrivala mastna, rdečkasta zemlja in tam zadaj, za njo, je raslo nekaj velikega, grdega in visokega, zid iz sive betonske opeke, kamorkoli sem pogledal. Bil je visok, da nisem mogel videti čez. Na eni strani je povsem prekrival nebo.

“Tu bo gospa Roth zgradila pisarne,” je rekla mama tiho in gledala, kako se je sosednja hiša počasi sesedala vase.

Dimnik je zdržal najdlje. Najprej se je samo počasi nagnil. Kakor poševni stolp. Nato je velika železna krogla preteče zanihala. Nekajkrat je votlo zabobnelo in dvignil se je gost, rdeč prah. Videl sem, kako se je spodaj pojavila razpoka, velika, rdeča, votla, kot kakšna globoka rana, in bilo je fantastično. Videl sem, kako se je odpirala in dimnik se je počasi sukal okrog svoje osi, kot živo bitje, ki se je zlagoma pogrezalo vase.

Izo, ki je stal poleg mene, je široko razprl oči in se ni premaknil.

“Daj ga, še, do konca,” je zakričal nazadnje ter stisnil pesti. Mama ga ni utišala. Kar stala je ob oknu in si zatiskala ušesa.

Zamižal sem in si predstavljal, da sem tam, v samem jedru peklenskega pokanja in lomljenja. Da opeke letijo mimo mene, pa me nobena ne oplazi. Da sem sredi vsega tega velik in nezlomljiv.

Nato sva z Izom kričala skupaj. Med bobnenjem železne krogle, ki se je zaletavala v dimnik vedno močnejše, in med hrupom težkih gradbenih strojev, ki so rinili kose razbite rdeče opeke na rob vrta, sva skakala in tulila, udrihala s pestmi po zraku, dokler se ni dimnik nevarno nagnil, prav kakor ranjen človek, in se nato veličastno sesul na rdeča tla.

“Padel je,” je rekel Izo in razprl pesti. Imelo me je, da bi zaplesal po kuhinji. Tam sva stala dva neusmiljena maščevalca, Izo in jaz. In spodaj pod nama

se je razprostirala zravnan rdečkasta zemlja in kupi ruševin med pohlevnimi velikanskimi stroji. In vse je potihnilo.

“Pojdita spat,” je rekla mama preteče.

Molče sva šla v sobo in splezala na pograda. Skozi okno sem videl tanko rdečo progo sonca in spodaj na tleh kopico okleščenih smrekovih vej. Zadnje, na kar sem pomislil, preden sem zaspal, so bili črni vitezi maščevalci. Veličastni, hitri in nepremagljivi na svojih črnih konjih.

Ida Mlakar

Hiša številka 47

2.

Pismo je ležalo na očetovi mizi. Tja ga je morala že dopoldne položiti mama. Nisem se ga dotaknil. Kar je bilo postavljeno na očetovo mizo, je moralo ostati na njej. Nisem ga smel pogledati. Kar je bilo na očetovi mizi, ni bi-

lo moje. Ni me smelo zanimati. Bilo je tam, ampak tako, kakor da ga sploh ne bi bilo.

Oče se je po navadi vračal iz službe šele pozno popoldne.

Zdaj sem se že naučil razlikovati glasove. Vsakršne. Tudi če ne bi pogledal skozi okno, bi vedel, kdaj se je pripeljal. Med vsemi avtomobilskimi motorji na svetu bi v množici hrumečih glasov zlahka prepoznal njegovega. Motor Renaulta 4.

Naučil sem se prisluškovati korakom na stopnicah in ločiti njegovo hojo od drugih. Vedel sem, koliko časa po navadi potrebuje, da pride do vrat. Natančno sem vedel, koliko časa imam, da ugasnem televizor v kuhinji in zaprem knjigo. Da se odstranim v sobo. Da sedem k svoji mizi in se delam, kot da me ni.

Naučil sem se brati z njegovega obraza. Vsako malenkost Morda sem se na začetku kdaj zmotil. Pa ne velikokrat. Natančno sem vedel, kdaj mu ne smem pogledati v oči, kdaj se ne smem premakniti na stolu, kdaj ne smem ničesar spustiti iz rok. Da ne bi zaropotalo. Kdaj mora biti moja ura z avtomatskim alarmom, ki s tankim piskom sporoča polne ure, ugasnjena. Kdaj mora biti mir. Nič šumov. Nič zvokov. Tišina.

To sem se naučil od mame.

Ampak v tistem hipu nisem pazil na to. Mislil sem na pismo in skušal uganiti, kaj je v njem. Nič

mi ni bilo jasno. Razpoznal sem samo zeleni pečat gradbenega podjetja. Izo je slišal za odpiranje pisem z vodno paro. Ni prišlo v poštev. Ugibal sem.

“Če bi porušil tudi našo hišo in tudi tukaj zgradili pisarne, bi morali oditi.”

Izo se je vznemiril. “Potem bi stanovali nekje drugje,” je rekel. “In mogoče bi lahko imela svojo sobo.”

“Butec,” sem mu zabrusil. “Kdo ti bo pa dal novo stanovanje. In svojo sobo. Odpiši.”

Izo se je splazil iz kuhinje v sobo in začel zabijati žogo.

Čutil sem rahel pritisk v glavi. Moral bi pospraviti z mize. Medtem ko je mama delala v trgovini popoldne, sva bila sama. Sovražil sem natrpanost, zahtovnost, pajčevine zadaj za nabitimi policami, staro pohištvo v kuhinji in sobi, vlago, ki se je vlekla po sivkasti steni, odpadel omet. Da nisem nikoli ničesar našel. Da nisem mogel biti nikoli sam. Da se je Izo ves čas motovilil okrgo moje mize in mi gledal čez rame. Da sem vedno vse slišal. Da ponoči nisem mogel zaspati. Da nisem imel kam odložiti svojih letalskih maket.

Da me je Izo ves čas delal razdraženega in togotnega.

Izenada ja zaropotalo pri glavnem vhodu. Nisem dojel, kako in kdaj. Preslišal sem.

“Ali bodo sosedje zdaj dobili novo stanovanje?” je vprašal Izo.

“Ne vem.”

“Kam bodo pa šli?”

“Bosanci bodo šli nazaj v Bosno,” sem rekel odrezavo.

“Kaj pa Minka, a? Ona ni Bosanka?”

“K bratu se bo preselila.”

“Pa Lebanova?”

“Kupila bo drugo stanovanje.”

“Kako pa to veš, a?”

“Kako? Lepo. Ona lahko naredi s hišo, kar hoče. Lahko jo poruši. Lahko zgradi novo. Lahko jo proda. Lahko jo predela. Njena je. Razumeš. Vse ljudi lahko pomeče na cesto. Kadar hoče.”

“In če nočejo iti?”

“Jim lahko odklopi elektriko in vodo. Potem nič ne morejo. Počasi umrejo od lakote in žeje. Lahko jim poruši stene in strop. Lahko razkrije streho, da zmrznejo. Lahko razbije vsa okna. Lahko jim razrije tla. Lahko jim postavi pohištvo na cesto. Lahko pokliče policijo, da jih vtaknejo v zapor. Vse lahko stori.”

“Ne, pa ne more.”

“Ja, pa lahko, ker je njena.”

“Ne pa ni. Oni so že prej stanovali tam.”

“Butec.”

Izo se je v trenutku zagnal vame in me podrl na tla. Tako sva se nekaj časa kotalila sem in tja po sobi in čutil sem, da je močnejši. Vedno, kadar ga je kaj resnično razjezilo, je bil močnejši.

Oče je stal na pragu in čakal. Nič mu ni bilo treba reči.

Z Izom sva se molče izmotala iz klobčiča in izginila v sobo. Oče naju ni več pogledal. Njegova hoja je bila počasna in težka. Nekaj v njegovem premikanju me je spominjalo na pretečo žival. Nepredvidljivo. Nevarno. Zato se mu ni nikoli nikamor mudilo. Zato mu ni bilo treba nikogar pogledati. Zato mu ni bilo treba pozdraviti, ko je prišel domov. Njemu ni bilo treba ničesar.

Za trenutek je postal v kuhinji in premeril prostor. Počasi in pazljivo. S pogledom se je nekaj hipov preiskujoče zadržal na vsakem predmetu in ko je z očmi orisal krog po stanovanju, je sedel za svojo mizo.

Odprl je pismo. Videl sem ga. Nekajkrat ga je preletel, ne da bi se njegov izraz spremenil. Potuhnul sem se na svojem stolu in bral. Oče je sovražil branje. Kadar se je vrnil iz službe, sem knjigo po navadi odložil na mizo. Ne vem, zakaj tega nisem storil tudi zdaj.

Bral je počasi in slabo. Večkrat se je vrnil na začetek in bral znova. Kot da ne bi popolnoma doumel. Vedel sem, da ne bo dobro. Tisto pismo z zelenim pečatom je prinašalo slabe novice. Očetov obraz je bil stisnjen.

Potem je nepričakovano dvignil pogled, stopil k moji mizi, mi iztrgal knjigo iz rok in jo srdito vrgel po tleh.

“Sem ti rekel, da se loti kakšnega koristnega dela,” je zasikal.

Pobral sem knjigo in odšel v kuhinjo. Pobrisal sem drobtine z mize in jih vrgel v smeti. Na ostankih hrane se je po krožniku spreletavala velika svetleča muha. Bila je videti zadovoljna. Bil sem nevarno blizu nje in veliko večji. Zanj sem bil velikan. Zamahnil sem s prtičkom. Ušla mi je. Takrat me je preblisnilo. Morali bi narediti past. Zadosti veliko, da bi se ujela vanjo. Potem bi končno imeli mir. Izkoreninili bi zlo. Bili bi svobodni zmagovalci. Vitezi pravičnega sveta.

Oče je počasi vstal od mize in pogledal za muho.

“Jebeš tako demokracijo,” je rekel nazadnje. “Vse je dobila nazaj. Tukaj spodaj bo odprla lokal.”

3.

Opazil sem jo. Zgornja sosedka, gospa Muha, nas je gledala skozi okno, skrita za zaveso. Od časa do

časa se je odplazila stran in se znova približala. Lahko sem videl samo njen zaripli obraz. Nekaj je kričala. Sploh je nisem razumel. Najbrž, da naj zgine-mo z vrta, takoj, ker tu nimamo česa iskati, prekleti Bosanci razbijaški, ali pa bo poklicala policijo.

Njen pes Diki je ves čas glasno in hripavo lajal.

Muha nam ni dovolila stopiti na vrt. Včasih so njene psovke pljuskale po nas kot curki mrzle vode. Ni nas marala.

Do naših drvarnic je bila na vrtu speljana samo ozka, s peskom posuta potka, po kateri smo pozimi lahko nosili drva, poleti pa odnašali posušeno perilo. Igrali smo se na ulici ali na pločniku. Brcali smo žogo na cesti pred hišo, medtem ko so avtomobili poleg nas svareče hupali. Ves čas smo nestrpno oprezali, kdaj bo Muha z Dikijem končno odšla od doma. Potem smo se z olajšanjem odtihotapili na vrt.

Haris in Jasmina sta šla z nama. "Tudi mi smo Bosanci," je rekla mama. Pa nismo bili. To se samo tako reče. Bosanec si, če si tujec v velikem mestu. Če nimaš službe. Ali stanovanja. Če si drugačen. Ja. Potem si skoraj gotovo Bosanec.

Izo in jaz nisva bila Bosanca, a sva to vedela. Izov prijatelj Nikola, ki ni imel očeta, ker je skočil pod vlak, je bil Bosanec. Sreten, s katerim sem hodil h karateju, je bil po očetu Srb, po mami Bosanec. Haris in Jasmina iz naše hiše sta bila tudi Bosanca.

Zato sva bila Bosanca tudi Izo in jaz.

Zgnetli smo se na vrt pod pomladno češnjo, se s hrbti oprli nanjo in zamižali od ugodja. Take mehke in svilene sape so se nam lepile na obraz. Skupaj s soncem. Nekaj trenutkov smo uživali izmaknjeni mir.

Potem je Jasmina odprla torbo in izvlekla iz nje knjigo. Iz knjižnice. Odprli smo jo. Samo napol sem se zavedal, da mama ob odprtem oknu posluša glasbo. Zelo počasno, bolečo glasbo, ki je vztrajno butala vame. Kot morje.

To je pomenilo, da očeta ni doma.

Zaprl sem oči, se previdno pogreznil vase in jih nenadoma med pljuskanjem glasbe zagledal.

Pred mojimi očmi je galopirala neskončna vrsta konjenikov. Na hitrih, iskrih konjih, v žvenketajoči opravi. Z bleščečimi oklepi in dolgimi, nevarnimi rezili. S srebrnimi ostrogami in kopji. Z usnjenimi rokavicami in sokoli na podlahteh.

Izo je od začudenja odprl usta in se zazrl vame.

"To so beli konjeniki," je brala Jasmina šepetaje. Odprl sem oči. Na levi strani knjige so se naravnost proti meni vzpenjali vitezi na belih konjih.

"Nevidni spremljevalci črnih vitezov," je nadaljevala skrivnostno. "Mojstri letenja."

Nihče se ni premaknil. Srkali smo vsako njeno besedo.

"Gospodarji kamna modrosti," je brala še tišje.

"Kaj je kamen modrosti," je pritajeno vprašal Izo.

"Kamen, ki spreminja slabo v dobro," mu je pojasnil Haris.

Za trenutek sem okleval in premišljeval.

"In tukaj so črni vitezi," je brala Jasmina naprej ter nas pomenljivo pogledala. "Vitezi maščevanja. Z močjo, ki ji ne uide nihče. S čarobno močjo prstana usode, ki jim daje pravico, da uničijo zlo."

Natančno sem pogledal tiste črne viteze. Njihovo sloko, predrzno bojevitost, moč gotovosti, ki je sevala iz njihovih nepopustljivo odločnih obrazov. Na eni od orokavičenih rok se je v resnici lesketal prstan. Moč usode je pršila iz njega v nešteti mavričnih odbleskih. Kot vabilo.

"Ali so res nepremagljivi," je vprašal Izo s senčico dvoma.

Zatopil sem se v knjigo.

"So. Črni vitezi so nepremagljivi," sem rekel odločno. "Oni so poklicani zato, da uničijo zlo."

Pogledal sem jih, vse po vrsti, in čakal. Naj se odločijo. Izo je brez pomisleka položil roke na knjigo, na črne viteze, nato še Haris. Eden za drugim. Naposled Jasmina.

Počasi smo šli v drvarnico po orodje. "Treba je izkopati luknjo," sem rekel in prijel za lopato. "Zelo globoko luknjo. Luknjo, v katero gre cel človek, razumete?" Nihče mi ni oporekal. "Naredili bomo past. Jo prekrili z vejami in listjem. In čakali. Dokler se ne bo ujela. Past za Muho, razumete?" Zavihali smo rokave in začeli odmetavati zemljo: dolgo, molče, z občutkom pravične in svete jeze.

"Pa Diki?" se je naposled oglasila Jasmina dvomeče. "Diki jo bo izvohal."

Premišljeval sem nekaj hipov. Nato smo šli na hodnik, v naše skupno stranišče in kopalnico, ter zmešali zobno pasto s čistilom za stranišče in varekino. Za Dikija.

4.

Previdno sem se zazrl v ogledalo in se začudil. Nisem bil tak, kot sem mislil. Primerjal sem se s sliko v knjigi. Pogledal sem svoje telo od glave do peta. Nisem bil podoben črnemu vitezmu.

Bil sem navaden človek.

5.

Mama je stala ob oknu in pela. Imela je tih in skrhan glas. V resnici sploh ni pela lepo. Vedno, kadar je začela, sem začutil nelagodje in strah. Hiša je bila

po navadi tiha. V tisti tesnobi si lahko poslušal samo žužnjanje muh, ki so se zaletavale v okna in sedale na mizo. Nič drugega.

Bil sem jezen. Na mamo, ki je pela, čeprav v kuhinji ni bilo prostora za glasbo, na muhe, ki so nesramno cepale v kozarce in nase. Večkrat sem zamahnil. V resnici jim nisem mogel do živega. Vedno sem bil prepočasen.

Mama se ni menila zanje. Medtem ko je rezala čebulo, je v resnici jokala. Mislila je, da ne vem.

Hotel sem jo ustaviti, pa nisem vedel, kako.

“Mama,” sem začel, “mama... Zakaj moramo stran?”

Mama se je naslonila na mizo in naenkrat se mi je zazdela tako stara in utrujena.

“Rothova bo tu spodaj odprla lokal. Hoče, da se izselimo.”

“Zakaj?”

“Saj sem ti rekla. To je njena hiša.”

“Pa saj moramo tudi mi kje stanovati... Nima pravice.”

“Ponudila nam je kletno stanovanje.”

“In če nočemo iti?”

“Grozi, da bo zvišala najemnino. In da bo kljub vsemu začela delati tukaj lokal, z nami ali brez nas.”

Obrnila se je stran.

Nisem vedel, kaj pomeni pravica, morda to, da ima Rothova veliko denarja. Če imaš veliko denarja, potem imaš veliko pravic. Nisem razumel, zakaj moramo oditi mi, ki smo spodaj. Zakaj ne odide Muha?

Odšel sem v sobo in odprl knjigo o vitezi. Če bi imel njihovo moč, bi tukaj zgradil grad.

6.

“Zakaj se je Muha včeraj pogovarjala z Rothovo?” je vprašal Izo in brnil žogo v steno.

“Ker boš moral iti ven,” sem mu rekel hudobno.

“In Haris tudi. Rothova bo spodaj odprla lokal.”

“Zakaj?”

“Najbrž nas je Muha zašpecala,” sem rekel. “Zašpecala nas je, da se igramo na vrtu. In da so pred našimi vrati razmetani čevlji, ki smrdijo.”

“Ali tudi Rothova ne mara otrok,” je vprašal Izo.

“Tukaj nihče ne mara otrok,” sem rekel odrezavo.

“Vsem so napoti.”

“Ali se spodaj ne bi smeli igrati?”

“Ne,” sem rekel. “Ne bi se smeli igrati. Ne bi smeli biti glasni. Ne bi smeli imeti prijateljev. Ne bi smeli brcati žoge. Samo tiho bi morali biti. Tiho, razumeš? Kot da nas v resnici sploh ni.”

“Pa smo,” je rekel Izo in ponovno brnil v steno.

Po sobi je donelo od Izovih spretnih udarcev. Izo bo nogometaš. Velik. Največji. Žoga je udarjala ob steno in ob tla in Izo je kričal: “Smo, poglej, da smo, smo!”

Mama se ni premaknila od okna. Ničesar ni rekla.

Nisem hotel govoriti z Izom o pravici. Ne bi imelo smisla. Tako ali ne bi razumel. Moral bi paziti na očetovo vrnitev in na njegov obraz. Da bi bil lahko pripravljen. Moral bi. Ker sem bil vedno. Pa sem pozabil. Mislil sem na luknjo spodaj na vrtu, prekrito s smrekovimi vejami, ki so še vedno ležale vsepovsod na razritih rdečkastih tleh. Na tisti trenutek, ko bo Muha zgrmela vanjo. Na Dikijev besni lajež. Na črne viteze in na njihov prstan usode. In na njegovo čarobno moč.

V tistem je oče odprl vrata.

Izova žoga je švignila tik mimo njegovega obraza.

Spregledal sem ga. V koticu priprtih vrat sem ga razumel. Imel je slab dan. Nič ni prodal. Niso mu plačali računov. Njegovi kupci so si poiskali nove dobavitelje. Ljudje nimajo denarja. Prodaja koledarjev je na psu. In očetova začasna služba tudi.

Videl sem. Bil je nemočen.

V tistem drobnem delčku sekunde se je očetova roka sprožila. Kar naenkrat, brez vsakršnega opozorila, tako kot se sprostí dobro namenjena žoga. Nepričakovano. Osupljivo hitro. Jasno. Neizprosno. Naravnost na mamin obraz.

“Sem ti rekel, da hočem imeti tu popolno tišino.”

Videl sem, kako je na maminem obrazu vzcvetela drobna škrlatna pega in se razlila v tanek curek, ki ji je počasi polzel po njeni ustnici.

Stekel sem k njej in odrinil očetovo roko. Z vso močjo, ki sem jo čutil v sebi, z vsem besom, z vso pravično jezo, ki se je nakopičila v meni. S sveto jezo črnih vitezov maščevalcev. Z vsemi obljubljenimi čarobnimi močmi in nepremagljivo pravičnostjo, ki je v goltajočih plamenih zalivala moje razburjeno srce.

“Pusti jo, pusti,” sem v besu udrihal po njem, dokler me ni z enim samim zamahom podrl na tla.

Hotel sem, res sem hotel... Pa nisem imel... v resnici nisem imel prstana. In moč črnih vitezov ni bila v moji posesti... Ne takrat. Ne kadar koli.

Mama si je šla počasi z roko do nosu in si z dlanjo obrisala madež. Sploh se ni branila. Sploh ni ničesar rekla. Sploh se ni sklonila. Sploh ni zajokala. Njene oči so bile presenečene, a jasne. Zelo jasne.

Vedela je. Morala je vedeti. Samo hotela ni. Zanašalč ni hotela. Lahko bi se mu umaknila že prej. Še pravi čas. Pa se ni. Hotela mu je strmo gledati v

oči. Naravnost. Kot da sta enako velika. Kot da sta enako močna. Prav to.

7.

Zaklenili smo vrata in se potihoma spustili po stopnicah navzdol. Izo in jaz sva hodila spredaj, Haris in Jasmina za nama. Nisem hotel jokati, ne... Ničesar nisem hotel čutiti. Pa sem. Haris me je prijel za ramo in tako smo se odplazili na vrt.

Posedli smo pod češnjo in vdihavali njen grenki pomladni vonj. Skozi veje se nam je smejala oškrbljena luna in se gugala na vejah.

“Kam boste šli?” sem vprašal Jasmino naposled.

“K sorodnikom, začasno.”

“Pa vi?”

“Ne vem,” sem začel negotovo. “Morda na Bloke, k stari mami.” Hiša za nami je bila svečana in mirna. Dolgo smo bili skupaj, zato...

Molčali smo. Nihče ni hotel načeti pogovora. Pihal je lahen veter.

Ne vem, kako sem se dvignil. V travi se je v mesečini začrtal gladek hrbet olajšanja. Kamen. Pobral sem ga in ga pobožal. V duhu sem zagledal Jasmino, kako se sklanja nad knjigo v veliki predavalnici, in Harisa, kako tipka na računalnik. Videl sem Iza, nogometnega asa. Samo za hip. Samo od daleč. Od zgoraj. Vedel sem. Kljub vsemu. Ne, nalašč ne bomo ostali tu spodaj. Nalašč. Dvignili se bomo. Počasi in vztrajno.

“V resnici nimamo takih moči, Haris,” sem naposled rekel odkrito. “V resnici jih nima nihče, niti ti niti jaz. Nismo nepremagljivi. Nimamo moči črnih vitezov. Niti prstana usode. Ne moremo premagati zla. Močnejše je od nas.”

Izo me je očitajoče pogledal. “Obljubil si!”

“Oprosti, Izo,” sem mu rekel potihoma. “Zmotil sem se.”

Prijel sem za lopato in začel zasipati jamo tam doli na vrtu, dokler niso bile moje roke do komolcev zamazane z rdečo zemljo in dokler ni bila luknja do vrha zasuta.

8.

Stal sem na vrtu. Čisto lahek sem bil. Kot veter. Vedel sem, kako se to stori. Nekoč smo to znali vsi, samo pozabili smo. Ne. Bilo je čisto enostavno. Vedel sem, kako se zamahne z rokami, kako zajameš zrak in kako te dvigne. Na začetku sem se komaj kaj dvignil od tal. Bilo je smešno. Preizkušal sem se.

Nisem mogel vzleteti kjer koli.

Spodaj pod ograjo je bila betonska stopnica. Do ceste tam spodaj je bilo visoko. Ni se mi zdelo straš-

no. Morda samo malo. Na začetku. Sosedov sadovnjak se je spuščal strmo navzdol, skoraj do Save, desno sem videl temačen kostanjev drevored. V sanjah sem ga nešteto krat preletel, ne da bi se mi zvrtilo. Treba je bilo poskusiti tam. Tam je bil vhod. S tiste stopnice se je dalo oditi.

Vhodov je sicer malo, ampak niso vsi dobri, Haris. Eden je na vrtu naše stare šole. Stopiti moraš na kamen, zapreti oči in se odgnati. Dobro moraš pogledati. Ampak tega ne ve nihče. Tja moraš priti ob pravem času. Ne kadarkoli.

Še en vhod je, na Blokah. Ko je bil dedek še živ, sem to vedel. Vhod je bil na vrhu Ograde. Vsak dan sva šla skupaj do vrha, da bi lahko pogledala dol.

Vsi smo imeli take moči, Haris. Ni se mi samo sanjalo. Zagotovo. Bilo je res. Ti si bil Haris, Jasmina, Izo in jaz. Znali smo leteti. Vadili smo. Najprej nad domačim vrtom, potem nad mestom. Spodaj je bil enak svet, le drugačen je bil videti. Vsakogar si lahko pogledal naravnost v oči. Nikoli ti ni bilo treba molčati. Spodaj je bilo kraljestvo vitezov na belih konjih. Tistih, ki so nevidni, znajo leteti in spreminjati slabo v dobro.

Videl sem ga... Res.

Vladimir Kos

Predpoletna balada

*V kamnitem jarku mesteca iz kamna
so sonce, vlaga, il prebivali.
In ko so se odpravili drugam,
je moja cvetka jarek osvojila.*

*Ne z vojsko. S silo, prožno bolj kot jeklo,
iz dna se je začela vzpenjati;
pozdravljala je mravlje večnih vleč,
in mladega deževnika je krila.*

*V pokrajini iz sivega cementa
je z roba jarka nudila smehljaj:
narahlo višnjeve, skoraj zatemnjen,
a živa bitja ga takoj spoznajo.*

*In moja cvetka praznik je čakala,
ko svet v oranžno pesem zadoni,
podarja vsaki cvetki svod opal. -
Zasuli jarek so kot cestno hibo.*

roman v nadaljevanjih

“**J**oj, joj, tako hudo pa spet ni! Sicer pa bo že Korven vedel, kaj je leksikon!”
“Seveda, saj so ga zato tudi izbrali. In, kolikor vem, se je lotil odgovornega iskanja zgodovine z vso dušo!”

Živani sem obrnila hrbet, potem ko sem se ji smeje še opravičila, da moram čestitati našemu stavcu za dolgoletno garanje. V resnici nisem več hotela diskutirati o prejšnjem gledališču, kot sem ga imenovala. In, koga zagledam? Resnega urednika edine trajajoče literarne revije, ki me kar objame in me resno pokara, ker da nisem še nič napisala zanj.

“Mislite reči za revijo, pa bom! Še otepati se boste morali mojega sodelovanja!”

“To pa ne verjamem!”

“No, nisem tako zelo stara, a včasih je treba preračunati na čas in prostor, pa na konstelacije. Lahko si v njih zaželen, lahko pa te enostavno zavrnejo, kot da prinašaš zlo! Svet papirja, od katerega se poslavljamo, ima svoje zakonitosti, ki so prav tako okrutne kot tiste, ki jih poznajo politiki!”

“Pa kaj ste rinila v Bosno, če se vam je politika tako zamerila!”

“No, pa imam nekaj zaslug, če že hočete vedeti, sedaj, ko bodo izbirali samo del kadra, če bi prišlo do redukcije!”

“A, tudi to ste že izvedeli! No, ako mi v teku tega tedna prinesete vsaj deset strani, potem vam povem, da vas nihče ne bo podil iz službe!”

“Kako?”

“Iz službe me ne bodo vrgli, ker sem tu edina, ki natanko poznam zgodovino našega gledališča in bom v zvezi z obletnico pisala intervjuje. In vi niti nimate pojma, kaj to za Primorje pomeni!”

“Ulala! Pa kako se repenčite! Jej, jej, saj smo v dvajsetem stoletju! Na enih od volitev je prejela Madžarka Cicciolina 48.000 glasov, to je preferenc. Prav množice naj bi zanimalo gledališče! Kakšna zmota!”

“Te stvari poznam in tudi vem, da se Slovenci še nikoli nismo opredeljevali za te efimerne aspekte!”

“Delno imate prav, toda nikakor se ne zanašajte na stereotipe!”

“Ne, jaz se zanašam na resno delo!”

“Ej, ej, tako resno, da se nanj ne morete zanesti!”

“Če ste pri Brutusu tako na slabem, vam bom pač

poslal kaj za vabo vsem bralcem. Imam čisto neobjavljeno reportažo o slovenskih kačjih pastirjih, in, pomislite, z magičnimi fotografijami! Toda podpisati mi morate pogodbo!”

“Saj greva kar takoj pogledat, če so pri roki!”

Čisto zase sklenem, da mu jih pokažem vse, nikakor pa ne slovitih rogov. To bo za drugo reportažo! Pri Lovcu lahko še dobro plačajo.

Na žalost je slavní urednik žalostno obračal fotografije in mi

brez šale povedal, da tega, da bi objavil barvne strani v Brutusu, si ne more privoščiti. Barvni tisk se je strahovito podražil in denar, ki bo nekdan v prihodnosti prikapljal od Evropske skupnosti za zatiranje manjšine, še dolgo ne bo zagotovljen. Če bi imela črno bele fotografije, bi na nek način šlo, toda barvnih ne more sprejeti.

Ni mi bilo težko, pač sem mu obljubila nekaj, kar bo podobno eseu.

“Tiste barvite čudovitosti še vedno lahko prodáš Italijanom,” je pripomnil.

Kanila mi je grda misel: temu slavnemu in bogatemu literatu tlačanim iz spoštovanja, ker me je podpiral, ko sem prosila za službo, vsaj deset let! In kaj imam od tega? Grdo me pogledujejo njegovi otroci, no, mladi gospodiči z velikimi limuzinami, ki se imajo za vrhno plast naše tržaške družbe!

SPET DAN TLAKE

Pokličejo me po mobilu: naj se takoj oglasim pri glavnem uredniku. Sprva sem imela vtis, da me je kdo zatožil, kako zaničljivo izgovarjam besedo šef, pozneje, že pred slavnimi vrati, sem opustila to misel, ker so za njimi o nečem diskutirali. Briki, Vincenti in drugi.

Glavni je ves prijazen z menoj:

“Poglej, ti šentana Senta, tale dopis nas je prikoval na debati!”

Berem na glas. Da bi urednik zbiral okoli sebe cele skupine zaradi enega pisma, je nedoumljivo.

“Spoštovani gospod urednik,

nič več ne bom naročnica Vašega dnevnika, ki pa bi moral biti tudi moj dnevnik, ali vsaj ostajati to še kar dalje, a tega ne stori, če iz vaše srede ne boste oddaljili gospodične Učke Pristojnik, ker mi je odved-

la mojega dolgo let poročenega moža, ki mi ga noče vrniti. Vi ste jo vzeli celo v službo! Toda sedaj boste morali objaviti to pismo, saj se sklicujem na zakon o tisku..."

Dvignem dokaj razigrano smešni papir v zrak.

"Kdo pa se je pošalil?"

"To ni šala, a nam se bodo krave smejale, če to oslarijo objavimo!"

"Torej je ni mogoče objaviti."

"Užaljeni siori bo treba povedati nekako zlepa, da to nikakor ne spada v Dnevnik!"

"Užaljeni siori nimaš kaj dokazat, ker ona grozi, da ne bo več naša naročnica."

"A ne bi lahko objavili pismo in odgovor gospodične Učke? Tako bo vse zgledalo kot zabavno čtivo!"

"To je najbolj neumna rešitev. Izpadli bi strahotno neresno. Kot da rešujemo napredek brez prepričanja!"

Blekem: "In ti misliš, da je ta nova časnikarka ali praktikantka napredek!"

Briki je presenečen, da ne držim z napredkom.

"Briki, jaz sem pripravljena braniti celo neznane leteče predmete, take, seksa željne zapeljivke pa boš moral braniti ti, pred svetom in pred nami!"

Začuda se tokrat strinja z menoj celo urednik.

"Prav neumno, da nam ena praktikantka, ko je takih nekaj sto brezposelnih, in so verjetno moralno neoporečne, zagreni en cel dan!"

"Mislim," spet se zaganja Briki z dokaj prepričljivim glasom, "no, jaz mislim, da ne bi bilo v duhu moderne demokratične družbe, če bi nasedali takim dopisom!"

"Briki, če se mi še enkrat oglasiš, boš ob pet milijonov na mesec tudi ti! Zaenkrat pa ji dopovej, naj si vzame denar, ki si ga je zaslužila v teh dneh, in da je ne vidim nikjer več v tej stavbi!"

Briki je bil zelen od jeze. Rekel pa ni nič. Jaz sem storila nekaj, česar ne bi storila nikoli: brisala sem polite kapljice s pladnja. Ponudila kekse v košarici našemu modremu šefu in ga zaljubljeno pogledala. To je bilo prvič po dolgih letih dokaj odmaknjenih odnosov, če ne prilično prikritih poniževalno-ponižujočih ukazov in z moje strani vojaško oholih "da-jev".

Prvič sem bila vljudna in brez tiste napetosti, ki je v meni bila živalski instinkt, ki voha nevarnost, predvsem pa sovražne sile na vladujoči strani. Razblinilo se je, napeto in sovražno stanje, in upajmo, da za dolgo.

Ne bi mi bilo potrebno več iskati zaveznikov, toda že iz ponosa, da sem po tolikih letih gotova v "sedlu", telefoniram mrkemu staremu uredniku intelektualne revije, na srečo pa ga ni doma, ker bi bil ob tako vsakdanje banalni ženščini, kot je Učka, zaprepadeno nevtralen. Res, edino v takem primeru bi znal neko frkljo Učko braniti. In če Učka izve, kje je njena rešitev, bi se ga preračunljivo oklenila, toda Učka tega ne ve, in jaz sem lahko v normalnem stanju.

Utegnejo mi objaviti pohorske posnetke kot reklamo za turizem, najvažnejše pa je dejstvo, da mene v taki situaciji pač ne bodo poslali na Kosovo.

Briki bo ob vsem tem razčiščevanju strupen, toda dolžan mi je toliko hvaležnosti za desetletje nazaj. Vsaj tiho bo moral biti, naklepe, da bi me spodnesel, bo moral predruščiti. No, tokrat se ni zabaval on, ampak jaz.

Spet se oglasi intelektualni urednik dragocene revije:

"Si stipkala prispevke? Slišiš, nujno in takoj jih rabim! Ne odlašaj! Kdaj pridem ponje?"

"Jutri," si lahko privoščim negotovo obljubo. Zdaj ga lahko malce vlečem za nos, zdaj nisem odvisna od njegovih priporočil.

Vendar, po letih rutine in zgledne točnosti, natipkam objubljeno, saj nočem posnemati Salingerja, ki iz protesta proti vohljanju in posnemanju njegovih tipkopisnih proz, noče povedati, o čem piše, skratka, kaj je na njegovem planetu neznanega. Jaz sem manjšinka, po poklicu časnikarka, torej moram biti komunikativna, odprta za svet in ljudi. Saj mi ni niti treba biti učena ali univerzitetno razgledana, to mi je samo v balast, in po drugi poti v pomoč, ko iščem prijatelje.

Včasih pomislim, da me prevzema občutek zapuščenosti ter ponižanja, ker se do mene vedejo, kot bi moja izobrazba bila ovira. Ali celo nekakšna motnja v sestavu časnikarjenja. Ta občutek sem premagala, ko sem jim dokazala, kako praktična znam biti na bojnem polju. Ne vem, če bi za menoj žalovali. Bi žalovali? Zagotovo bi žaloval intelektualistični urednik, a drugi? Koliko bodo pogrešali slavnega stavca, ki je poznal več slovenskih kulturnih zadev in zgodovinskih pomembnosti kot kdorkoli. Jaz ga pogrešam. Ko bi le nastavili neko izobraženo osebo, v tistem pomembnem atriju s starimi stroji! Pa saj taka "struktura" ne deluje več, in stavec je tako zelo sodil v tisto svinčeno strukturo!

Odtipkati moram filmsko kritiko, če je to sploh kritika! Po vzorcu tolikih tujih dnevnikov na kratko označim vsak film in poudarim zvezde, ki v njih nastopajo. To je menda dovolj, saj je linija globalne vasi taka, da mora izstopati pozitivni element. Folk naj gleda fine stvari! V te ideale se ne bom več vmešavala.

Končno najdem čas in potrpljenje, da obiščem moje starše. Le zakaj sem nanje pozabljala toliko let? Tolažim se, da bi jih kvečjemu razjezila s svojim starim avtomobilom, neelegantno obleko in izzivalnimi pripombami. Tokrat jih bom pomirila, morda celo razveselila.

Ko se je v meni plegla časnikarska ihta, sem se zasanjala v moj stari prostor. Tu je lestenec z vezanim pregrinjalom; kar mama očisti, prelika in blagoslovi vsak mesec enkrat, tu je natančno spleteno pregrinjalo na divanu, potem natančno razvrščeni prtčki in v predverju lončnice različnih sort. Pomežik-

nem mački, ki ji je zagotovo že deset let. Potem zberem vso potrpežljivost, ki jo premorem, da bom prenesla z nasmehom vse repetitivne očitke moje najdražje, zakaj, da nekaj nerga in očita, dokazuje, da je še vedno trdoživa. Tudi potuhniti se moram, da sem spokorjena, sicer bi se moj obisk spremenil v neprijetni dogadljaj.

Mama se zares kritično zasmije, ko me zagleda, in to je znak, da se me je razveselila. Oblečeno jo vidim v eno od njenih sivih, pri šivilji sešitih oblek.

"Kaj še vedno nisi kupila kakega boljšega avta?"

Prav, si mislim, to je njena prva pripomba.

"Avtek se ti zdi grd in star, ker ga nisem počistila. Ni časa," se zlažem in ona se da prepričati.

"Nimaš samo zanemarjenega vozila, ampak tudi obleko!"

To je njena druga kritična misel in ob tem skušam biti poklapana.

"Imela sem ogromno dela in sem preutrujena."

"In kaj v Trstu ni prav nobene frizerke?"

"Ah, saj pravim, bilo je vse preveč dela!"

"V čem se ti pravzaprav razlikuješ od nun?"

Ta, četrta pripomba je hudobna. Očita mi, da se nisem sposobna spraviti v stanje, ki mu pravijo "mlada družina", "starševstvo", "družbena celica" in podobno.

"Pa saj veš, kakšen je moj poklic! Sproti se moram ubadati s politiko, zemljepisom, gospodarstvom in celo z novonastalimi vedami. Še dobro, da vse obvladam, drugo prepuščam slučaju. In tistega slučaja, ki bi ga hotela ti, ga pač še nisem našla!"

Mar naj jo sedaj še objamem, da se ji bom vsaj zasmilila? Ne, iz bližnjega vinograda namreč prihaja oče in tako se ploha kritičnih vprašanj ustavi.

"Vsaj danes si prišla!"

"Sem si želela malo doma in, če bi bilo dano, bi tu celo ostala, a služba je pač služba!"

"Ah, če bi mogel, bi jaz iskal hudiča po svetu!"

"Dajte, no, oča, saj veste, da ima vsak rod svojo pot!"

"In svoje zdravje, ja!"

Saj se z njim pogovarjam, kot bi bila možakar in ne hčerka. Morda me zato mama tako kritično pili vsakič, ko pridem domov. Se pa bo zgodilo, da bo jutri tudi on našel kritične pripombe. Bi ne bilo normalno, da jih ne bi našel, nekaj mojih hudo kritičnih mankljajev.

"Sem mislila vedno na vas, kako bi vi gledali na te sumljive stvari, ki se prepletajo v politiki."

"Ah, zdaj si ti bolj na tekočem in bi te hotel vprašati, zakaj so slovenski ljudje kar naprej ponižani..."

"Ah," se mu smejem, "nas je vedno manj in nam komandirajo vedno bolj povprečni!"

"Buh, jaz bi rekel, da so preveč podložni nomenklaturi iz sosedne države!"

"Saj je naša domovina, ne!"

"Če bi poslušali tiste od bank, bi ne imeli več družga..."

"Priidi," me že kliče mama, "tu sem ti skuhala tvoj najljubši čaj!"

"In zavajon," sem sedaj jaz malo strupena.

"Ti boš prenašala njeno kuhinjo en dan, jaz jo od vekomaj do vekomaj..." zabrunda oče, a moja mama tega ni slišala in je na mizo položila, kar imam najraje, to je polento z ocvirki.

Saj, doma sem vedno dobre volje, takorekoč v idilični bližini našega stvarstva, kot bi bila na počitnicah, neminljivo srečna. Sem sem povabila le dobre prijateljice in enkrat tudi Brikija, ko še ni bilo popolnoma jasno, da ne zna biti nič drugega kot dobri kolega. Se je dobro izteklo, maj me ni dovolj zapeljal s svojimi vonjavami in cvetočimi drevesi, da bi se mu bila dala zapeljati. Zdaj imam raje mamine kritične pripombe.

Saj, ni minil niti en dan, da me ne bi rabili, kljub temu, da skušam urediti napake, ki mi jih očita moja mati. Likam, perem in popravljam lične bluže in druge obleke. Najdem zlatnino, ki so mi jo sorodniki podarili pri krstu in birmi. Da bi napravila lep vtis, saj nekatere ženske kar bleščijo od zlata in srebra, tako da jih plebs ceni. Kdo vse ni občutljiv za nakit, saj postati bom morala nekoliko posvetna, dokler ne prejmem nemilostnega predloga, naj se približam velikim dogajanjem vojnih viher. Mar je tak moj beg pred banalnim svetom, tesnobnimi mislimi in nesmisli? Sem tako ošabna, da hočem potem reči: tudi jaz sem bila tam? Bom spet "dvignila krila", to se pravi, "šla v bistvo dogajanja"? Mar jim nisem rekla, da raje menjam službo, ker sem tvegala več kot dovolj? Odlašam z odgovorom, nekdo je namreč že sinoči vprašal, kje da sem. Mati je rekla, da spim in se oglasim, ko bo mogoče.

"Halo, gospod urednik, ste me iskali?"

"Se opravičujem, toda nujno bi bilo, da nam napravite reportažo o srednjeevropskih srečanjih. Briki se je zdaj posvetil kulturnim stranem, mladi niso preveč dobri poročevalci s teh srečanj, saj veste, tokrat jaz odpotujem, bodite tako prijazni..."

"Vsekakor, bom tam čimprej..."

Ni rečeno, da se zaradi lepih blondink svet tako suče, da se hoče ta glavni pojaviti med kanoni in vojaški! Jaz pa v najlepši zlatnini na "šik" konferencah. Tako! Moje strine in botre so nekoč imele veliko veselja, da so izbirale lepo med najlepšimi. To bo tudi dobro za mojo domovino, pa naj bo vsaj za dobro slovensčino, če vladajo v domovini moderni plemiči, ki jih je v osnovi že nekoč opisal Sienkiewicz ali pa Bratko Kreft v Celjskih grofih. Bojeviti so za denar, pa naj jih kdorkoli kritizira in skuša moralno vzgojiti. Tudi to je srednjeevropski značaj, otrdel od vojn, ideoloških čistk, od svoje zgodovine pač! Premalo je bilo Cankarjev in Kosovelov, preveč Dežmanov...

Treba bo dopovedati mojima dvema, da je moje življenje "delovnidan".

(dalje naslednjič)

iz naše preteklosti

Take, vojne namreč, ni bilo nikoli prej: še je bil ves živ spomin na prejšnjo, in kot vsaka vojna, je tudi ta izbrisala prejšnjo podobo življenja, krajev in ljudi. Kdor je ostal živ in ga je bilo zaneslo daleč proč od doma, se je vrnil.

Tudi Dušan se je vrnil iz Grčije: ranjen, vendar živ in mlad in poln načrtov. Obljubljena mu je bila sijajna državna služba, a v vse take službe so nenedoma začeli sprejemati ljudi, ki so prihajali od drugod, in vse take in podobne obljube so postale pesek v vetru.

“In vi?”

“Ja! In vi! Kruh je kruh. Razjezil sem se in zaprosil za službo pri zaveznikih v kopališču na Miramaru in so me sprejeli. Postal sem kopališki mojster in pazil, da se kakšna lepotica ne utopi ali da je ne ušcipne morski pes.”

“Ha, ha! In vse to samo zato, da bi imeli opraviti z morjem!”

“Ne! Kje neki! Naučiti sem se hotel angleščine in v nekaj mesecih sem govoril že precej. Tudi učil sem se nekaj. Leta 1952 sem tako sklenil, da bom skušal oditi v Ameriko, in sicer v Kanado.”

“Takrat so odhajali mnogi.”

“Da. Bilo nas je kar nekaj.”

“Cela šestčlanska družina inženirja Stanka Pertota in vsi iz družine, ki smo jim rekli od Zajcev. Stanovali so malo višje od vas. Se jih spominjate?”

“Kako da ne! Vsi ti so šli v Avstralijo.”

“Kako žalosten je bil prve čase pogled na prazne hiše! Pa še inženir Marion z družino je odšel. Stanovali so tu nasproti vam.”

“Bili smo prijatelji. On mi je bil za pričo, ko sem se poročil. Oni so odšli v New York. No, in potem sem šel še jaz s svojo prvo ženo.”

“To je bilo zelo veliko za tako uličico, kot je naša.”

“Veliko veliko. A tukaj za marsikoga ni bilo prihodnosti.”

“Vi ste imeli še srečo: lahko ste odšli v ZDA kot vaši prijatelji.”

“Srečo! No, ne morem reči, da ni bila sreča! Seveda je bila. Poteklo pa je takole: ko je bilo kopališke sezone konec, so me zaposlili na “Criminal Department” in nadrejeni kapetan je nekega dne prišel mimo, zapičil vame radovedne oči in rekel: “Kaj pa dela tukaj ta zaneseni in nadarjeni fant?”

“Delam,” sem se za trenutek ustavil ter ga tudi jaz radovedno pogledal. “Vendar ne nameravam ostati tu. Rad bi šel v Kanado!”

Možakar se je nato dolgo razgovarjal z njim in nazadnje zaključil: “Ne v Kanado, ne! Kaj bi hodil tja! V ZDA pojdeš. Tam je veliko lepše in imel boš veliko več možnosti. Tja pojdeš! Velja?”

“Če velja!” sem vzkliknil skoraj srečen. Skoraj, ker me je ob sami misli na odhod stisnilo pri srcu. Ko odhajaš v mislih, je vedno lepo. Ko odhod postaja stvarnost, je vse drugače.”

In je zares veljalo. Kljub solzam gospe Mimi, ki so deževale kot iz jesenskega oblaka, in kljub izgubljenemu pogledu očeta Drejkca, ki ure in ure ni izpregovoril in je samo gledal dol na morje.

“Leta 1953, bilo je v avgustu, sem po petdnevni vožnji z ladjo pristal v Bostonu.”

“Seveda z namenom, da se nekega dne vrnete.”

“To so bile od vsega začetka moje velike sanje. Toda, saj veš, ko človek odhaja, kdo mu lahko podpiše, da se bo vrnil! Ni lahko. Ne. Ni bilo lahko.”

“Koliko poguma je treba za vsako tudi majhno stvar! In zaposlitev?”

“Brez vsake težave. Postal sem litograf, vmes pa delal vse mogoče in živel podobno kot vsi Američani. A moja velika ljubezen do bark je bila vse prej kot pozabljena.”

“Bila je nit, ki vas je vezala na domači kraj.”

“In močna je bila ta nit. Močna. Že prve dni po izkrcaju sem zbolel. In bil sem potem bolan celih petindvajset let!”

Bruna Pertot

Z jadrnico od Bostona do barkovljanskega portiča (II.)

“Hudo bolan?”

“Hudo. Bolezen je bila domotožje. In sem se tolažil, da bo s časom minilo. Pa ne mine. Je kakor trnek: vsaka še tako nepomembna misel ti nategne žico, da se trnek še bolj zarije noter. Potem nekoliko popusti in potem spet boli. To je hudič!”

S takimi in podobnimi trneki v srcu živijo mnogi naši ljudje na vseh koncih sveta in se ne bodo nikdar vrnili. Pa ne samo naši. In ni res, naj bi to čustvo izginilo iz človeške duše. Je le skrbno skrito, ker človek, ki je od tega sveta, se mora delati, kot da mu je vseeno, kje je doma.

“Še dobro, da je Boston na morju!”

“Da. To je bilo dobro zame in ogledovati si barke, je bilo pravo zdravilo. Tako sem leta 1959 šel pogledat veliko razstavo jadrnic v New Yorku.”

“Srce vas je vlekle tja.”

“Tako, da. In tam. Tam sem jo zagledal. Bilo je kot strela z jasnega. Zaljubil sem se vanjo. Prav pošteno zaljubil.”

“V ženo?”

“Ne ne. Zagledal sem nekaj, kar je popolnoma izpremenilo moje življenje. To je bila jadrnica krasotica. Bila je velika, gosposka, draga in seveda nedosegljiva: bel dvojborni “ketch”. Nisem bil edini, ki sem zanj ali zanjo izgubil glavo. Bila je višek tedanjih dosežkov pomorske tehnologije.”

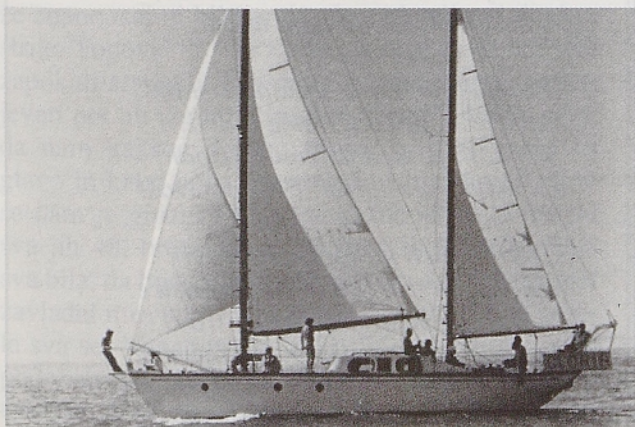
“Tisto noč potem niste spali.”

“Sem spal, vendar nemirno. V snu sem si venomer ponavljal: “Le zakaj je jaz ne bi mogel imeti!”

Sanjalo se mi je, da hodim po prostranih kanadskih gozdovih.”

“Prej bi sanjal o morju!”

“Ne. Sanje vidijo dlje od človeka: gozd pomeni les in bilo mi je, kot bi mi nekdo prišepetaval na srce: “Takole, popolnoma enako si boš ti zgradil sam, s temile rokami. Le iz plastične mase ne. Ne, iz pravega lesa jo boš naredil, kot se za pravega Barkovljana spodobi!”

“Vidiš, kaj sem v sanjah iskal! Planil sem iz sna in se malce ustrašil lastnih misli, a le za hip.”

“Leseno! Pa lotiti se takega dela! Komu se ne bi tak načrt zdel prevelik? Je bilo kot želja velikega otroka, ki ne ve, čemu gre naproti!”

“Verjetno bi se to zdelo marsikomu. Jaz pa sem še isto jutro čutil, kako se to, kar je bilo prvi trenutek samo skušnjava, naglo izpreminja v sklep, gotovost, načrt. Delovalo je kot čudežno zdravilo. A glavno je bilo začeti.”

In je začel. V bostonski mestni knjižnici je barokovljanski Odisej poiskal in našel knjigo, ki je obravnavala najnovejše ladijske modele in v njej ni mogla manjkati “ona”, ki se mu je vsedla v srce. In to je bil začetek. Pri “Motor Bouting”, ki je poslala knjigo na trg, so bili zelo prijazni in pojasnili, kako je mogoče priti do arhitekta, ki si jo je bil zamislil: imenoval se je Atkins in bil takrat svetovno znan. Meni nič, tebi nič nekega dne dobi gospod Atkins od neznanega priseljenca pismo, v katerem mu razlaga, kako da je trdno odločen zgraditi njegov zadnji model “ketcha”. Morda se je arhitektu zdelo to celo zanimivo. Brez pomislekov mu je prodal načrt in to za petindvajset dolarjev.

“Tako sem imel v rokah to, kar je bilo najvažnejše: načrt. Začel sem ga preučevati do podrobnosti, ker ponavljam: bil sem litograf, čeprav sem delal še mnogo drugega. S tem načrtom sem se potem ukvarjal cela štiri leta. V tem obdobju sem tudi spoznal svojo sedanjo ženo.”

“Pa kako je ta žena gledala na tiste mega načrte in pa na to, da ste vsak prosti trenutek, vsako minuto posvečali nečemu, kar je bilo navsezadnje še vse tako neoprijemljivo, vse v zraku in tako malo verjetno?”

“Oh, good,” je rekla, ko sem ji vse razložil.

“To so che tu bravo e fare questo!”

“A, tako je rekla! Zanimivo! Verjela je v vas!”

“Da. A da bo še en dokaz več, kako da mislim resno, sem podvojil svoje napore. Že sem bil pretuh-tal, da me bodo nekatere stvari stale odločno preveč. Ena teh je bila kobilica. Neke noči se mi je posvetilo, kaj in kako. Zjutraj sem vzel veliko belo rjuho in jo nesel v litografijo.”

“Rjuho!”

“Rjuho! Najprej sem preslikal vse dele ladje, nato jih projiciral na rjuho. Ko sem jih imel tako povečane, mi je bilo veliko lažje izmeriti vse od kraja in nato izračunati površino in prostornino ladje.”

“Oh, it is difficult, but very interesting,” je rekla žena, ko je videla in se vsak dan bolj vnemala in ga podpirala.

“Da ne pozabim: kar je za človeški organizem labirint v ušesu, to je kobilica za ladjo: njena velikost in teža morata biti do tisočinke izračunana v sorazmerju s težo in z velikostjo čolna.”

“In niso bili ti računi že vključeni v načrt?”

“Saj v tem je bil problem: original je imel kobilico polnjeno s svincem in svinec je bil odločno predrag, zato sem moral računati z železom in cementom, kar je bilo cenejše in bolj dosegljivo!”

“Oh! Iznajdljivost pa prav barkovljanska. In tista, ko, ko, kobilica? To je najbrž tista velika plavut pod trebuhom ladje, ki jo vidimo samo takrat, ko jo povlečejo na suho, da jo očistijo ter ji postrgajo proč oblogo alg in školjk, da je vsa lahka in pomlajena! Zdaj jih je kar nekaj na nabrežju in ob portiču.”

“Da. Lep je ta čas! In tako je v vseh portičih sveta: povsod iste vonjave po barvah, lesu, katramu, ribah in mrežah, povsod isto pričakovanje trenutka, ko bo čoln zdrknil v morje ter zarezal v morsko gladino.”

“In tisti trnek?”

“Kateri trnek?”

“Domotožje!”

Ah! Da, trnek! Nisem se ga rešil. Vendar sem ga komaj komaj čutil. Saj je bilo vse to moje naprežanje povezano z vrnitvijo domov. Ob prvem daljšem dopustu sem se odpravil proti severu, proti Kanadi.”

“In to so bile tiste sanje v noči po razstavi v New Yorku. Šli ste iskat primeren les, seveda.”

“Še ne. Prej je bilo treba najti prostor za gradnjo: to sem šel iskat in tudi našel. Bilo pa je v državi Maine: tam sem našel majhno in primerno ladjedelnico. Ne samo: prav takrat je bila slučajno prosta.”

“Preveč sreče. Preveč sreče! Še v pravljičah ne gre vse tako brez težav. Vse kot po olju!”

“Čakaj! Vse o pravem času!”

Ko je gospodar slišal, kaj mladi namerava, je bil ves iz sebe. Bil je izkušen ladjedelec in je zelo dobro poznal svoj poklic. Dolgo je tuhtal prišleka, nazadnje ga je krepko udaril po rami in rekel: “Yes! Oh, yes! I want to help you!” Bob, tako je bilo namreč ime mojstru, mu je hotel tudi pomagati.

“Kaj takega pa še nikoli! Kaj ni zares vse preveč lepo?”

“Sem rekel, da vse o svojem času!”

“Sreča je očitvidno naklonjena pogumnim ljudem!”

“O tem sem prepričan!”

Tu je zdaj prišlo v poštev znanje, pridobljeno nekoč (kdaj je bilo že vse to!) na nekem dvorišču, na domači barkovljanski obali onstran Atlantika.

“In sva šla skupaj z Bobom Jonesom še bolj proti severu v kraje, kjer raste posebno drevo, atlantska cedra, ki daje svetlo rumen, zelo smolnat in dišeč

les. Je tako trpežen, da lahko stoji dvajset let v vodi in ne zgine.”

“Imamo jo tu v tej knjigi: “*Cedrus Atlantica*” iz družine borov. Tudi naslikana je.”

“Je prav ona. Ali on, kdo bi vedel! Pa sva ta drevesa tudi našla ter jih z vsemi potrebnimi dovoljenji tudi veliko posekala: bilo jih je za dva tovornjaka. Toda začelo je na vso moč snežiti, zato sva plačala in šla spet dol proti Bostonu. A drevesa so ostala tam na kraju sečnje in ona in mi smo morali počakati pomlad, ko se bo sneg stalil.”

Ah, ah, kako je bilo spomladi, ko sta se vrnila, kako je bilo s prenosom lesa po cestah, pa je skoraj boljše se ne spominjati!

Pa sta moža kljub vsem težavam le pripeljala les do tja, kamor sta želela, dala zrezati deske in vse skupaj prinesla pred ladjedelnico v Maine. Tam je moralo sonce opraviti svoje: posušiti les in smolo in miniti sta morala pomlad in poletje. In prišel je oktober in takrat se je pričela rojevati ladja. Začelo se je pravo delo.

(dalje)

V prejšnjem nadaljevanju je prišlo do napake. Pomotoma smo zapisali ime Sonja namesto Majda.

Vladimir Kos

Še eno leno popoldne

*Na kolodvoru svoda ni oblakov,
še bambusi se komaj gibljejo.
Z drevesi dihamo veseli zrak.
Pometel veter sled je zlih dogodkov.*

*Na vejo z veje ptič pojoč se spušča
in vprašam ga: O čem prepevaš vmes?
A zanj besede so le čuden hrušč,
nepredirljiv za labirint ušesa.*

*Na mlaki muha le za hip pristane,
vztrepeče, hitro v sonce odleti.
Še potok je med travami zaspan.
Zapestno uro tožim: “Ne počivaš!”*

*Četrto kitico pa mrak pripravi:
vse, kar je ostrega, z meglo zastre.
Morda za miši v skriti hiši trav.
In veter se je vrnil z zvezd taverne.*

10. junija 1944 je bil poseben dan. Napet sem bil zaradi zaključnega izpita iz steno-
 grafije, ki je bil tistega dne na programu liceja Oberdan. Ob devetih in petnajst minut so zatulile sirene. Ker do tedaj nismo v mestu še doživeli bombnega napada, smo študenti želeli nadaljevati s pisanjem, da nam ne bi bilo treba še enkrat prestatiti ves strah pred ponovno nalogo. V razred je stopil direktor prof. Lazzarin, ki je pokazal razumevanje za našo željo, a nam je ni mogel izpolniti iz odgovornosti za naše zdravje. Zato nas je pozval, naj čim prej zapustimo šolo in se podamo v predor Sv. Vida, ki je bil opremljen kot protiletalsko zaklonišče. Čim prej, je poudaril, ker smo zaradi obotavljanja in diskusije že zapravili veliko časa!

Ko smo prestopili šolska vrata, nas je čudovito sonce vabilo raje na sprehod, kar je prav gotovo bilo tudi prepovedano. S sošolcem Ivianijem sva se mirno in klepetaje podala proti Sv. Vidu, od koder bi jaz nadaljeval pot do doma v takrat že preimenovano ulico Vittorio Locchi blizu parka Sv. Andreja. Šla sva mimo samostana francoskih nun Religieuses Auxiliatrices na ulici Besenghi, kjer sem bil nešteto krat z mamo in kjer sem prejel tudi prvo sv. obhajilo, ter dosegla križišče ulice Besenghi z ulico Navali. Tedaj sva zaslišala brnenje motorjev z nizko frekvenco, kar je pomenilo, da so bili bombniki polno obremenjeni. To je bilo že znano, saj ni bilo prvič, da so leteli tod do Avstrije. Topovi "88" so začeli streljati in na nebu so zapokali šrapneli. Kaj nama je bilo storiti, nadaljevati pot ali izginiti čim prej s ceste? Vedel sem, da nam kakšen drobec šrapnela lahko pade na glavo in kako je to nevarno. Švadron bombnikov se nam je grozeče bližal iz južne smeri. Preštela sva jih 48, brez spremstva lovskih letal. Mnenja sva bila, da bodo kar hitro mimo in da bo nato spet zavladal mir, tako sva kar nadaljevala pot. A ušela sva se. Nenadoma je bilo slišati kovinski zvok podoben onemu, ki ga ustvarja trolej filobus, ko teče po žicah napajalne zračne električne mreže.

Tako podoben je bil, da sem se ozrl, da vidim, čez zares prihaja filobus. A isti trenutek je začelo pokati vsenaokoli... in razumel sem, kaj se dogaja: začele so padati bombe in kar je bilo slišati, je bilo njihovo takozvano tuljenje. Jasno, da bi

morala čim prej doseči kakšno zaklonišče! Stekla sva nazaj do samostanskih vrat in trkala na vso moč, a vrata se niso odprla. Nune, ki so se zatekle v kakšno klet, so med pokanjem bomb gotovo glasno molile rožni venec, tako da nikakor niso mogle slišati najinega trkanja.

Ko sem uvidel, da ne bo nič, sem začel teči proti zaklonišču, galeriji Sv. Vida, ki je pa bila še tako daleč... Od tistega trenutka sem zgubil sošolca in ostal sam sredi ceste.

Tekel sem le nekaj metrov, ko sem ponovno zaslišal tuljenje bomb in od strahu klecnil blizu droga cestne svetilke: objel sem ga in zaprl oči, medtem ko je vse okoli mene pokalo, da je v ušesih kar bobnelo. Usta sem držal odprta, zato da bi zračni pritisk na ušesa bil enak onemu v notranjosti glave in s tem preprečil, da mi poči ušesni bobenček. Tako so nas namreč učili pri predvojaški vzgoji.

Bombe so kar naprej padale na šentjakobski okraj in še posebno na hiše v ulici Sv. Marka. Okoli mene je postajalo vse bolj temno, sonce je naenkrat izginilo in obdali so me črni oblaki. Tvoja drobni kosov lesa in pesku podobne umazanije je padala name, in kakšen večji kamen ob meni, ki sem še vedno klečal ob drogu mestne svetilke v pričakovanju, da se višina tona, ki je po Dopplerjevem efektu (kot smo se učili pri fiziki) naznanjala, da se bombniki bližajo, prevesi v nižji ton, kar bi po istem efektu pomenilo, da se oddaljujejo! Končno sem lahko vstal, se nekoliko omotičen opotekal, a kmalu spet stekel proti konfekcijski tovarni Beltrame na koncu ulice Besenghi, da bi se oddahnil. Utegnil sem videti del mestnih streh in kako bombe vdirajo v hiše in eksplodirajo. Moralo je biti nekje okoli ulice Sv. Frančiška. Bombardiranja torej še vedno ni bilo konec!

Peter Merkuš

Iz spominov na starše (XXI.)

Spustil sem se po stopnicah navzdol, preskakaje tudi po tri naenkrat.

Na ploščadi med dvema stopniščama je ležal na tleh moški, ki se je nekako tiščal k zidu. "No i xe più sora, la scampi!" [Niso več tam gori, bežite!] sem mu zakričal, a ni reagiral. Približal sem se mu in ga kriče spodbujal, naj vstane... spet nič. Kdo ve, ali je bil sploh še živ! Pohitel sem, prečkal ulico S. Giacomo in Monte, se podal na strmo stopnišče do ulice del Bosco in dol v smeri galerije. Spet me je priganjalo brnenje novih bombnikov, ki je postajalo vedno glasnejše in je bobnelo v ozki ulici, kot da bi imel letala v ušesih...

Na koncu ulice sem vendarle zagledal vhod v galerijo in spet je bilo slišati tuljenje bomb. Mislil sem, da bo zdaj to tuljenje trajalo par sekund, tako da bom medtem utegnil steči do male odprtine na levi strani vhoda v galerijo, ki so jo zapirala velika in kak meter debela vrata, ki so se dala tako zapreti, da je bil dostop mogoč po nekaki vijugasti poti. Tik za vrati je v notranjosti bila postojanka Rdečega križa za prvo pomoč.

Tekel sem z vsemi še razpoložljivimi močmi do tiste črne odprtine, ki se je zdela še bolj črna zaradi skrajnega kontrasta z bleščečim junijskim soncem. Z levo ramo sem zadel ob zid in skoraj bi padel, če me ne bi močni roki ustavili, dvignili in me dobesedno nesli do postojanke Rdečega križa. Bili sta roki nemškega vojaka, ki je dobro vedel, od kod prihajam in kaj sem doživel. Gotovo je razbral iz umazanije in iz mojega obraza, v kakšnem stanju sem. On in bolničar sta me posadila na stol, kamor sem se zdelan in brez sape skorajda zgrudil. Z mokro žakljevino me je ošvrknil po obrazu z leve in desne strani, da je voda kar špricala od mene in priporočila sta mi, naj sedim pri miru. Oskrbeti sta morala nekatere ranjence, ki so

La furia devastatrice dei "liberatori," abbattutasi su Trieste

10 giugno 1944: ecco come il terrorismo anglo-americano si è sfogato contro modeste case di operai, chiese, abitazioni civili

Il Piccolo 15. junija 1944.

krvaveli iz različnih ran. Čez čas se je bolničar vrnil in me vprašal, ali se počutim bolje, ter me prosil, naj se podam v notranjost galerije, ker potrebujejo prostora. Tako sem tudi storil, a težko se je bilo premikati zaradi izredne gneče. Neprestano so iz drugega konca galerije nosili noter težko ranjene ljudi. Mislim, da so bili delavci iz ladjedelnice.

V veliki stiski so nekateri ljudje nemo zrl predse, drugi so se objemali, tretji so jokali, še drugi preklinjali. Sorazmerno malo jih je sedelo, ker ni bilo dovolj prostora, tako smo bili natrpani. Koliko časa smo bili v tem nepopisnem vrvežu, ne bi znal povedati. Po bombardiranju je alarm končal ob 12. uri in pet minut. Se pravi, da je trajal vsega skupaj tri ure, a predno se je galerija izpraznila, je preteklo ogromno časa. Ko sem bil končno na prostem, sem se nemudoma napotil proti domu. Jasno, da niso vozi-

li ne tramvaji ne filobusi. Počasi, utrujen in zaskrbljen sem se bližal domu. So moji še živi?

Vsaj pol ure sem že hodil, ko sem dosegel ulico Franca in začel mrzlično gledati proti naši hiši, ali morda tam kaj gori. Med potjo sem namreč videl veliko zrušenih hiš in obupanih ljudi. In moja... in moji? Končno sem bil v ulici S. Giustina. Noge so se mi spet tresle. Opogumil sem se in pogledal iz za vogala v ulico Locchi: hvala Bogu, naša hiša je še vedno stala! Blizu vhoda sem zadel v podolgovato blazino, ki je sicer ležala na okenski polici naše spalnice, vso okrvavljeno. Hudo sem se prestrašil. Stekel sem po stopnicah v četrto nadstropje. Ker je zmanjkala elektrika, zvonec ni deloval. Potrkal sem na vrata. Odprla mi je teta Lidija, vsa objokana. Vsi so bili namreč že doma razen mene... in veselje je bilo zdaj neizmerno, kot da bi se vrnil izgubljeni sin.

(dalje)

Srečanja za prenovo so se nadaljevala 10. aprila 1986, ko je bil gost pri Sv. Ivanu akademik dr. Anton Trstenjak, ki je spregovoril o krščanstvu in kulturi, 26. junija istega leta pa je bil gost "prenoviteljev" škof Lorenzo Bellomi, ki je nekako povzel dotedanja razmišljanja in govoril na temo z naslovom Odnos katoličanov do kulture, politike in javnega dela na splošno.

Sledi povzetek izvajanj dr. Trstenjaka.

Osebnost je terminus medius med krščanstvom in kulturo. Vsaka prava kultura je osebnostna, krščanstvo je tesno povezano z osebnostjo. Osebnost se šele razvije iz osebe, "postaja to, kar že je", to je pa naloga kulture (iz glagola colo = gojim). Človek je osebnost kultura sua, ne natura sua. Z vsakim kulturnim dejanjem človek spreminja svet, a tudi samega sebe. Človeško bitje je bistveno občutljivo za to, kar misli. Slaba misel človeka kvari, misel človeka bistveno sooblikuje. Vsaka kultura je osebnostna, nikoli materialna. Narav je že od začetka povsem narava. Človek pa smisle iz sebe prenaša v naravo, osmišlja svet, obenem pa spet tudi samega sebe.

Zgodi se, da se človek srečuje z antiinteligenco, z logiko, ki nasprotuje logiki osebe. Od tod kulturna kriza, kriza vrednot.

Človek je simbolično bitje. Vsaka kultura je govorica, dialog s svetom. dialog sočloveka s totalno Drugim. Krščanstvo je v bistvu govorica, Božja beseda človeku. Milost je točka srečanja med Božjo in človekovo besedo.

Ideal krščanstva je uresničevanje Kristusove osebe na zemlji. Maritain je dejal, da ni pravega humanizma brez humanizma Sina človekovega.

Človekova specifična višina je silno občutljiva, tankočutna: kar je nad njo, je že transcendenca, kar je pod njo, zdrkne na raven, ki je pod živaljo.

denca, kar je pod njo, zdrkne na raven, ki je pod živaljo.

V pogovoru so se diskutanti dotaknili naslednjih načelnih točk: 1) komunizem in slovanstvo; 2) ateizem in odpad od krščanstva; 3) prilika o gorčičnem zrnju in skušnjava pesimizma. Od vsakdanjih vprašanj slovenske krščanske kulture na Tržaškem je bil v ospredju odnos do umetnosti. Kako naj (na primer na gledališkem področju) umetniško ustvarjanje kristjanov nagovori modernega človeka, ne da bi zašlo v osladnost? Padla je tudi ugotovoitev, da so bili med slovenskimi katoličani vedno prisotni številni aktivni oblikovalci kulture in umetnosti. Napačno bi bilo se umakniti iz sveta in iz kulture (izolirana vzgoja).

(dalje)

Vladimir Kos

Kjer Ti živiš, vsa duša in telo

*V Nebesih zdaj si z dušo in telesom,
Marija, božja, naša Mamica!
Bo kdo odgrnil vere nam zaveso,
da Te zazremo, sveta Vrtnica...*

*Tako je tiho, ko srce prepeva;
in vendar prav pod Tvoje okence,
(popravljen po Angelih) odmeva
mi pesem, ki jo verno tke srce.*

*Nebesa so že dolgo le priprta.
Kjer Ti živiš, vsa duša in telo,
zdaj svet nebeškega uživaš Vrta;
poti Te prav med zvezde peljejo.*

*In vendar ne pozabiš nas, Marija,
srce za nas Ti bije, Mamica!
Ker Ti si božje harfe melodija,
ki jo Ljubezen vekomaj igra.*

V Mladiki smo že opisali novo evropsko valuto, nekaj mesecev preden smo se lahko dokončno srečali z vsemi njenimi novostmi, da bi jo lahko bolje spoznali. Po več kot pol leta "dolgi" dobi, v kateri se že spopadamo z evrom in vsem tem, kar nam je prinesel (od podražitve cen do težav, ki jih imamo z najrazličnejšimi računi), pa bi radi opozorili na nekatere zanimivosti novih bankovcev, ki jih ne opazimo na prvi površni pogled.

Vse evro-bankovce je narisal 46 letni Robert Kalina, ki službuje kot grafik pri avstrijski državni banki (vse od leta 1975). Na natečaju za nove bankovce so lahko sodelovali le umetniki, ki sodelujejo v raznih centralnih državnih bankah in med 44 prijavljenimi so izbrali izdelek avstrijskega dizajnerja. Baje mu zmaga na tem natečaju ni spremenila življenjskega stila, saj ni bila predvidena nobena denarna nagrada, ampak le čast, da bo izbrani izdelek za mnogo let krožil po Evropi in celem svetu in da ga bo obvezno uporabljalo vsaj 300 milijonov potrošnikov. Vsekakor mu je avstrijska država v zahvalo, da je ponesel sloves lastne države v svet, že podelila najvišje avstrijsko državno priznanje. Izbrane motive, velikosti in barve raznih bankovcev smo že opisali (Mladika št. 6, avgust 2001), tu bi le poudarili vse trike, ki so jih vnesli in dodali bankovcem, da bi čimbolj otežili njihovo ponaredbo. Vsi evro bankovci so tiskani na papirju, ki so ga stoodstotno pridobili iz bombažnih vlaken (takega papirja se seveda ne da kupiti v katerikoli trgovini in daje poseben vtis že ob dotiku). Takoj na prvi pogled opazimo glavne posebnosti, ki naj bi otežkočale delo sleparjem: vsi bankovci imajo filigran, kot ga že dolga leta poznamo na znamkah in najrazličnejših bankovcih, le da so tokrat še izboljšali kvaliteto tiska. Varnostna nit iz srebra nam je tudi že znana, le da je tokrat tudi ta nitka potiskana z najnovejšimi tehnološkimi tehnikami. Veliko pozornost so na novih bankovcih posvetili uporabi najnovejših črnih, saj so na bankovcih vrednosti 5, 10 in 20 evrov številke natisnjene tako, da spremenijo barvo, glede na naklon, s katerim pade svetloba nanje (ko tiskovino, za katero so uporabili tako črnilo,

fotokopiramo - tudi z barvnim strojem - popolnoma spremeni barvo v najrazličnejše odtenke drugih pigmentov). Najbolj znana črnila te vrste so OVI - Optical Variable Inks, ki so tudi neverjetno draga. Na vseh evro-bankovcih so tudi nekatere deli tiskani z drugo vrsto posebnih črnih, OVD Optical Variable Devices, ki jih uporabljajo, da bi natisnili "olograme" in "kinegrame" (to so tisti "srebrni trakovi" na bankovcih, ki spreminjajo barvo in lastne napise, ko bankovec obračamo in premikamo).

Zanimivosti evro bankovcev

Tudi na druge načine lahko spoznamo, če je evro-bankovec ponarejen. Vsaka državna centralna banka je dala v obtok točno določeno število bankovcev (ki seveda enakopravno krožijo po vsem svetu). Tako so v kombinaciji števil in črk, ki tvorijo serijsko številko posameznega bankovca, določili, da bo vsaka država imela svojo točno določeno črko (vsaka črka pa točno določeno vrednost):

L Finska	22	Suomen Pankki
M Portugalska	23	Banco de Portugal
N Avstrija	24	Oesterreichische Nationalbank
P Nizozemska	26	De Nederlandsche Bank
R Luksemburg	28	Banque Centrale du Luxembourg
S Italija	29	Banca d'Italia
T Irska	30	Central Bank of Ireland
U Francija	31	Banque de France
V Španija	32	Banco de Espana
X Nemčija	34	Deutsche Bundesbank
Y Grčija	35	Bank of Greece
Z Belgija	36	Banque Nationale de Belgique

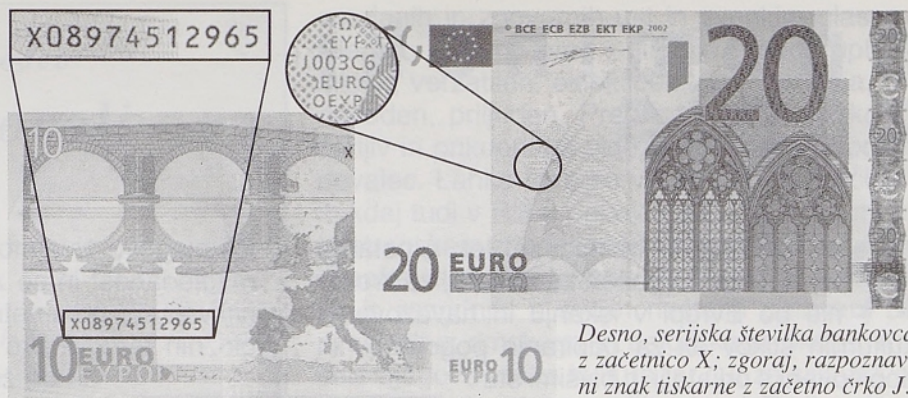
Razen teh so že določili črke in njihovo vrednost tudi za ostale države, ki so v Evropski uniji, a niso še pristopile k projektu evra, zato pa ne tiskajo še lastnih evro-bankovcev: Velika Britanija bo imela črko J, katere vrednost bo 20, K oz. 21 so dodelili Švedski in W z vrednostjo 33 pa Danski. Na vseh evro bankovcih je serijska številka sestavljena s črko in enajstimi številkami. Z matematičnim postopkom, ki se opira na številko 9, lahko ugotovimo, če je katerikoli bankovec pristen ali ponarejen. Posto-

pek je težak le na prvi pogled. Najprej moramo pri serijski številki bankovca črko zamenjati z vrednostjo v zgornji razpredelnici in nato odvezamo zadnjo številko. Tako pridobljeno število delimo z devet. Rezultat odštejemo spet z devet. Ta zadnji rezultat oz. številka mora biti enaka tisti, ki smo jo na začetku odvezli od serijske številke

oziroma je njena zadnja številka. Naredimo konkretni primer z bankovcem 10 evrov X08974512965. Črko X (s katero vemo, da so bankovec izdali v Nemčiji) spremenimo z že določeno vrednostjo 34 in serijski številki odvezamo zadnjo številko (v tem primeru 5). Tako dobimo 340897451296. To delimo z 9 in kot ostanek imamo 4. Če 4 odštejemo od 9 imamo kot končni rezultat 5, kar je zadnja številka serijske oz. tista, ki smo jo prej odvezli, ki je torej kontrolna številka. Tako smo lahko prepričani, da je bankovec pristen. Obstaja pa še lažji matematični način, za preverjanje bankovcev in je ta, da seštejemo vse serijske številke (ne da bi upoštevali črke). Končni rezultat, je pri italijanskih bankovcih (tistih, katerih se serijska številka začne s črko S) vedno 7 (seveda če seštejemo tudi številki, ki sestavljata prvi skupni seštevek). Pri bankovcih, ki jih je izdala Nemčija (kot naš prejšnji primer), pa je rezultat vedno 11.

Zbiralci pa vedo povedati pri evro-bankovcih še posebno zanimivost: kje so bankovec natisnili. Razne državne banke niso bile namreč kos tiskanju tako veliki količini novega denarja v krajšem času, tako da so se za tiskanje evro-bankovcev posluževali tudi posebnih privatnih tiskarn po Evropi. Vsaka pa je na bankovcu seveda pustila svoj razpoznavni znak, kot nekak podpis, tako da lahko točno določimo odkod prihaja. Ta znak sestavlja črka (ki ponazarja tiskarno) in štiri številke s črko (ki točno določajo mesto na tiskarski poli, na katerem je stal bankovec, preden so ga izrezali). Črke, ki predstavljajo tiskarne, so naslednje:

- A - Bank of England Printing Works
- C - AB Tumba Bruk
- D - Setec OY
- E - F.C. Oberthur
- F - Oesterreichische Nationalbank
- G - John. Enschede Security Printing BV
- H - De La Rue
- J - Banca d'Italia

Desno, serijska številka bankovca z začetnico X; zgoraj, razpoznavni znak tiskarne z začetno črko J.

- K - Central Bank of Ireland
- L - Banque de France
- M - Fabrica Nacional de Moneda y Timbre
- N - Bank of Greece
- P - Giesecke & Devrient GmbH
- R - Bundesdruckerei GmbH
- S - Danmarks Nationalbank
- T - Banque Nationale de Belgique

Ti razpoznavni znaki so postavljeni vedno na tisti strani bankovca, kjer ni serijske številke (in je na isti strani natisnjena zastava Evropske unije) in sicer: bankovec vrednosti 5 evrov ima "podpis" ob filigrani, 10, 20 in 500 evrov v eni izmed zvezd, 50 evrov nad ologramom, 200 evrov navpično nad predzadnjo zvezdico (če jih štejemo iz desne proti levi) in na bankovcu za 100 evrov so znak celo uporabili kot dekorativni element pri romanskem portalu. Ni nujno, da so vse tiskarne uporabljale enako velike liste, na katerih so tiskali evro bankovce, tiste, ki jih je izdala tiskarna Banca d'Italia pa beremo tako: npr. J001A1, kar pomeni: J črka, ki ponazarja italijansko tiskarno; 001 ponazarja tiskarsko polo (številke gredo od 001 do 999) in A1 točko, ki jo je zasedal bankovec na tiskanem listu.

Vse evro bankovce so razdelili januarja leta 2002, nikjer pa ni celega datuma napisanega na bankovcih, kot smo bili doslej navajeni. Nasploh manjka katerikoli napis (npr. tisti, da je ponarejanje bankovcev kaznivo dejanje) in celo vrednost bankovca, ki je vedno ob številkah bila napisana tudi s črkami, to pa zato, da so se izognili pisanju v vseh jezikih Evropske skupnosti. Bankovci nosijo podpis Willem F. Duisenberg in tudi tu ni poudarjeno, da je trenutno predsednik Evropske centralne banke.

Na kratko smo skušali opisati zanimivosti denarja, ki ga vsak dan obračamo po rokah. Dokler je evro še mlada valuta, opazujmo nove bankovce in kovance z večjo pozornostjo in kančkom radovednosti, nenazadnje tudi zato, da nas ne bi opeharili...

Res, dočakal je osemdeset let; a ostal je večni fant, naprožen za debato, za kroženje po Evropi v iskanju in navezovanju kulturnih stikov ali za odpiranje pogovorov in dopisovanj s prijatelji in bivšimi študenti z rimskega zavoda De Propaganda Fide, kjer je poučeval in bil podravnatelj. In ves čas razdajajoč iz svoje široke palete znanja, zlasti z likovnega in literarnega področja, lektualec in esteta, z znanjem vrste jezikov, v živih zvezah z najvišjimi krogi klera v Rimu, kjer je preživel večino svojih študijskih in profesorskih let, razen let izpopolnjevanja v umetnostni zgodovini na sloviti Katoliški univerzi v Louvainu v Belgiji. Ob vsem tem seveda tudi karizmatičen duhovnik, obenem molitven in samotni, pa spet družabno široko odprt, združujoč ob sebi ljudi tudi pozneje v svojem slovenskem domovanju v starem mlinu, prirejenem tako za meditacijo kot za debatne in molitvene skupine. In povsod je znal biti povezovalni magnet in poprasti poživiljevalec malce togih slovenskih sredin. Njegovo posebno izžarevanje duhovne moči mu je dalo tudi dar, da je bil eden najmočnejših slovenskih eksorcistov.

Pa to je le ena od Rafkovih podob, le del njegovega profila. Tu je še Rafko Vodeb prevajalec iz mnogih jezikov, (večje delo je predvsem Ricciottijevo Kristusovo življenje).

Pa njegovo živahno pero, ki je izdajalo široko razgledanost in se znalo kar literarno razmahniti v eseju, od umetnostnozgodovinskih do religioznih tem, enako suvereno v raznih jezikih, (le da žal to delo ni nikjer zbrano). Morda razen literarnih zgodovinarjev malokdo ve, da imamo v tem neukrotljivem kulturniku tudi dobrega pesnika, ki je izdal prvo zbirko v Rimu, drugo v Buenos Airesu in tretjo v osamosvojeni Sloveniji: *Kam potujejo oblaki, Človek sem*

ter *In vse bo luč*. Kakor njihov avtor so njegove pesmi motivno svetske, tematsko mnogovrstne in slikarsko barvite. Niha med tenko impresijo in prefinjenim risanjem nadrobnosti iz tujih okolij: kakor s slikarskim čopičem, kdaj tudi z odločnim potegom z ogljem ali zabrisano in prosojno kot v akvarelu. Oblika pogosto spominja na kratki japonski haiku. Rad ima religiozne motive, a prevladujejo občutja, ki kažejo ranljivega in senzitivnega človeka ter občutljivega esteta.

Potem je tu še Rafkov tretji najpristnejši obraz, kakršnega je odkrival z vso svojo pojavo, ko je "vdrl v hišo". Ne ravno kot vihar, morda prej kot svež, razviharjen piš. Včasih kar na motorju naravnost iz Rima na Opčine, s skokom k prijatelju, pesniku Beličiču, nato k Rebulo-
vim. Prinašajoč s sabo novice z vseh koncev sveta, saj je bil kot antena razpet v pri-

Rafko Vodeb

Rafko Vodeb (desno) v Rimu za Božič 1953.

Rafko Vodeb
Ni ti dovolj

*Ni ti dovolj
to zrno
in ptič
in pest zelenih zvezdà
na jeklenem nebu.
Ni ti dovolj
ljubezen
in smrt,
iščeš močnejše pijače,
okus po zadnjem pepelu*

*in ne veš,
da si človek.*

(Iz zbirke *Človek sem*, Buenos Aires 1958)

smejanih in zgovornih ust in zvonkim glasom, izjemno živih oči, ves v gibanju. Veder, optimističen, verzatilen, eklektičen, poln življenja, radoveden, priljuden. Predvsem pa človeško očarljiv in prikupnega videza ter sijajen pripovedovalec. Lahko smo se v Loki kot na Opčinah in kdaj tudi v Rimu napajali ob njegovem mnogostranskem znanju in širokih razgledih, pa tudi zabavali ob opisovanju srečanj in prigod, kot jih je razgrinjal s svojih nešteti potovanj po svetu ali iz rimskega in belgijskega okolja. Kaj šele njegova velika kultura ter čut za slikarstvo, arhitekturo in svetovno literaturo! Tudi sam je slikal in v Rimu imel celo malo mizarско delavnico! Zadnjikrat smo se videli ob Rafkovi bolniški postelji. Težko bolan, ležečemu so delovale le roke, a leže vznak je odkrival še vedno živahni fantovski obraz in vedro zgovornost, zmožen svojega optimističnega nasmeha. Res, prav nič star in bolan ni učinkoval. Kakor po istem čudežu, ki mu je omogočil, da je vrsto let neozdravljivo bolan vztrajal pokonci ob svojem delu, ko da nič ni. Rafko, bil si močan! Da bi tudi mi znali biti bolni in umirati kot ti! Radi smo te imeli! Naj te ob tem mojem zapisu spoznajo in cenijo tudi drugi. Ti pa, kot bi rada rekla po običaju, počivaj v miru! Toda tebi bi se bolj prilegalo in raje bi ti rekla v slovo: Ohrani svojo nepomirljivost tudi onstran, še ljubi Bog je bo vesel.

sluškovanju prijateljem in tisku z vseh kontinentov. Ta sin Zasavja, iz skromne kmečke družine v Dolenji vasi pri Artičah blizu Krškega, je s skupino študentov (pred vojno je obiskoval klasično gimnazijo v Mariboru), med njimi je bil tudi pesnik Stanko Janežič, odšel ob vdoru Nemcev v Slovenijo v Rim, opravil študij teologije in ostal v Rimu kot emigrant, sodelujoč v emigrantskem tisku. Tako je namesto podeželski kaplan postal svetovljan širokih obzorij. Morda preveč skromen, da bi skušal to svojo izjemnost kjerkoli izpostavljati.

Kakšen je torej Rafko Vodeb privihral v hišo: srednje visok, droben, s košato brado, polnih, vedno na-

Alojz Rebula, Franček Bohanec, Vinko Beličič, Rafko Vodeb in mali Miha Beličič (levo); desno, ob Mihi gospa Gabrijela Beličič leta 1954.

KATICA CUKJATI PRESEDNICA SKA

Slovenska kulturna akcija je imela 13. aprila občni zbor v Buenos Airesu. Predsednik arh. Marjan Eiletz se je umaknil z mesta predsednika in glavnega urednika revije Meddobje. Nova predsednica je odv. Katica Cukjati. Ukinili so odseke in določili po enega ali več referentov za razna področja. Glavni urednik Meddobja je zdaj Tine Debeljak.

1500 MATURANTOV

Slovensko gimnazijo v Celovcu je letos zapustil že 1.500. maturant. Letos je uspešno opravilo maturo 42 dijakinj in dijakov iz obeh 8. razredov.

ŠE EN NOVOMAŠNIK

Seznamu letošnjih slovenskih novomašnikov iz prejšnje številke je treba dodati še 36-letnega Luisa Ilijo iz Caracasa v Venezueli. Posvečen je bil 18. maja. Pred tem je Ilija doštudiral za strojnega inženirja. Po očetu je iz znane slovenske družine, mati pa je domačinka.

GGG

Ob mednarodnem letu gora je Slovenski raziskovalni inštitut izdal v Gorici knjižico Goriška gorniška gledanja. Uredil jo je prof. Aldo Rupel in vanjo uvrstil besedila in fotografije v Gorici rojenih ali dejavnih planincev zadnjih dveh stoletij.

KIP ZA IVANA REJCA

V Vipavskem Križu so 2. avgusta ob župnijski cerkvi odkrili spomenik enemu izmed vodilnih primorskih duhovnikov iz časa med obema vojnama, Ivanu Rejcu, ki je bil tam župnik v letih 1914-31, pred internacijo v pokrajino Avellino. Rejec (1878-1958), ki je izhajal iz šole Janeza Evangelista Kreka, je veljal za trdnega katoliškega misleca in publicista, veliko je tudi prevajal. Na slovesnosti sta govorila duhovnik in časnikar Drago Klemenčič ter bivši ministrski predsednik Andrej Bajuk. Izdali so tudi izbor Rejčevih socioloških spisov.

LAZARISTI V KANADI

Ob 150-letnici prihoda lazaristov na Slovensko je vsestransko delavni duhovnik Tone Zrnec v Torontu izdal knjigo Slovenski lazaristi v Kanadi. V njej popisuje delo slovenskih članov družbe, ki ji pripada, od prihoda prvega lazarista Jakoba Kolariča leta 1948 v Kanado dalje. Danes vodijo tam štiri slovenske župnije.

PRAZNIK DRŽAVNOSTI V ARGENTINI

Slovenci v Argentini so se 11. obletnice slovenske samostojnosti spomnili na Prazniku slovenske državnosti 22. junija v Slovenski hiši v Buenos Airesu.

Najprej je bila v cerkvi Marije Pomagaj zahvalna maša. Somaševanje je vodil delegat Jure Rode. Pel je zbor iz San Martina pod vodstvom Lučke Marinček Kastelic. V dvorani so postavili razstavo slovenskih umetnikov iz Argentine. Spregovorili so predsednik krovne organizacije politične emigracije Zedinjene Slovenije Tone Mizerit, slovenski veleposlanik Bojan Grobovšek in osrednji govornik Andrej Fink. Zapeli so pevci iz San Martina. Odličja Zedinjene Slovenije za požrtvovalno delo v korist skupnosti pa so prejeli Marjana Marn, Ivan Rode in Stane Snoj.

ZDENKO ZAVADLAV - PISMA IZZA ODRA

Nekdanji pripadnik Vosa na Goriškem in Ozne na Štajerskem, poznejši politični preganjanec in obsojenec na smrt, borec za demokratično slovensko družbo, iskreni publicist ter kritični in avtokritični raziskovalec temnih lis slovenske vojne in revolucijske tragedije Zdenko Zavadlav je v zbirki Sledi družbe Grafis Trade v Grosuplju, vendar v samozaložbi, izdal 440 strani debelo knjigo Pisma izza odra. Uredila jo je Vera Trampuž.

Avtor, rojen leta 1924 v Šoštanju očetu iz Štandreža in materi iz Trsta, je ob številnih razpravah, člankih in

drugih objavah pred tem izdal tri knjige. Sedanjo, četrto, sestavljajo pisma, ki jih je Zavadlav res pisal številnim naslovnikom "za dosego resnice in pravice". Med korespondenti so sorborci, zgodovinarji, časnikarji, tudi iz zamejstva in zdomstva. Ker pisma sogovornikov niso objavljena, je za popolno razumevanje številnih podatkov, dragocenih namigov, a tudi kritičnih in polemičnih misli, razhajanj v protikomunističnih vrstah in drugega potrebno dobro poznavanje snovi, ki je v knjigi razdeljena na 15 poglavij (OF in partizani, Četniki, Domobranci, Zamolčani grobovi, Slovenski Nemci, Socialistični jetniki, Lipa na Žalah, Cerkev na Poljanah, Slovenci v tujini, Zamejski Slovenci, Montirani procesi, Ukradena vojna škoda, Narodovo zdravje, Stranke in društva, Delanje zgodovine).

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Bruno Križman je predaval o potovanju po Siriji; desno, Ivo Hvalica na predstavitvi svoje knjige *Zadnja replika*.

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je svoje redne kulturne večere v Peterlinovi dvorani sklenilo prvi dan julija. V ponedeljek, 24. junija, je bil gost večera Bruno Križman, ki je v sliki in besedi prikazal svoje popotovanje po Siriji. Naslednji ponedeljek, 1. julija, pa je bil gost društva nekdanji slovenski poslanec v slovenskem parlamentu Ivo Hvalica. Izhodišče za razgovor z njim je bila njegova knjiga z naslovom *Zadnja replika*.

Tako je DSI zaključilo svoj dolgi kulturni maraton, ki se je začel oktobra lani. Zdaj so v teku priprave za prvo že predjesensko srečanje, ki bo kot vsako leto na študijskih dnevih Draga. Ti pa se bodo letos začeli že konec avgusta, kot je bilo objavljeno v našem vsakoletnem biltenu, ki smo ga razposlali s prejšnjo številko *Mladike*.

POT MOLKA

Mara Cerar Hull, ki od leta 1955 živi v Združenih državah in je dejavna med Slovenci v Clevelandu, je pri Mohorjevi družbi v Celju izdala svoj drugi roman, *Pot molka*. Gre za nadaljevanje romana *Poletje molka* (1995), čemur bo sledil še tretji del trilogije s skupnim naslovom *Pesem molka*. Po obravnavi vojnih in revolucijskih let je tokrat v ospredju povojno dozorevanje domobranske sirote.

POLJUBLJANJE KRIŽEV IN PRAZNIK MIRU

Na praznik sv. Marije Zdravja se je 7. julija v Bardu obnovil verski običaj "poljubljanja križev". Predstavili so tudi tretjo in zadnjo knjigo nedeljskih in prazničnih beril v terskem narečju Boava beseda z uvodom župnika Renza Calligara.

Vse tri knjige je na Praznik miru v Sedilih 3. avgusta daroval slavnostnemu gostu, ministru Roccu Buttiglioneju, terski javni delavec prof. Viljem Černo. Naslednjega dne je za udeležence maševal koprski škof msgr. Metod Pirih.

PRIKAZ SLIKARKE ELDE PIŠČANEC

V velenjskem gradu je do 28. septembra na ogled retrospektiva slikarke Elde Piščanec, ki se je rodila leta 1897 v Rojanu (Trst), umrla pa v Vinah leta 1967. Izdali so tudi katalog s študijo Milene Koren Božiček. Slikarka, ki je študirala in delala tudi v Firencah (1924-29) in Parizu, je naposled poučevala v Ljubljani in Kranju. Evidentiranih je 489 njenih del.

UMRL HELMUT HARTMANN

V Celovcu so 5. julija pokopali Helmuta Hartmanna, ki je kar 38 let vodil slovenske oddaje na celovškem radiu. To nalogo so mu zaupali Britanci 1. januarja 1946, opravljal pa jo je do upokojitve leta 1984, torej tudi pod avstrijsko upravo. Hartmann, ki je oral ledino na radijskem področju, se je rodil 23. novembra 1923 v Ljubljani, kjer je tudi obiskoval šole, maturiral pa je v Šentpavlu v Labotski dolini.

100-LETNICA TRAMVAJA

Ob 100-letnici openskega tramvaja so na Opčinah pri Trstu 2. avgusta odprli dve razstavi: na sedežu rajonskega sveta, kjer so govorili predsednik Zoran Sosič in številni politiki, ter v dvorani društva Tabor v Prosvetnem domu, kjer je spregovorila etnologinja Martina Repinc in kjer so izdali tudi bogat katalog v slovenščini in italijanščini.

UMRLA JAVNA DELAVKA MARTA POŽAR

V katarinski bolnišnici v Trstu je 2. avgusta umrla javna delavka Marta Požar. Rodila se je leta 1923 na Vrdeli, živela pri Sv. Ivanu in temu okraju posvetila zelo veliko časa in moči. Svoje družine si ni ustvarila in do upokojitve je bila več desetletij v službi v znani tržaški lekarni. Od mladih nog pa je pela v domačem cerkvenem pevskem zboru, živo sodelovala v župnijskem občestvu in svetoivanski Marijini družbi. Dolga leta je bila duša Marijinega doma pri Sv. Ivanu. Zlasti se je njeno požrtvovalno delo poznalo pri obnovitvenih in vzdrževalnih delih ter pri uradnih poteh in papirjih. Večkrat je na volitvah kandidirala za Slovensko skupnost. Njena posebna ljubezen so bile domače noše. Spodbujala je žene in dekleta, da so jih zvesto hranile in ob slovesnostih oblekle. Pred leti je z njimi tudi pripravila lepo razstavo. Leta 1994 ja za to delo prejela Maroltovo priznanje Javne sklada RS za kulturne dejavnosti.

NOVA DELA IVANA TAVČARJA

Pesnik Ivan (Giovanni) Tavčar, ki se je rodil leta 1943 v Trstu, kjer tudi živi in ustvarja, je od leta 1995 izdal sedem zbirk poezije v italijanščini in dve zbirki v slovenščini (Ta mala zem-ska večnost, Mladika, Trst 1997; Ko bisere v očeh rojevaš, Društvo 2000, Ljubljana 1999). Pred kratkim je v Reggio Calabрії izdal drobno zbirko Le mie preghiere (Moje molitve) in na več literarnih natečajih dosegel nova priznanja.

43. SLOVENSKI DAN V KANADI

Na Slovenskem letovišču pri Boltonu nedaleč od Toronta se je 7. julija kakih tisoč rojakov udeležilo 43. Slovenskega dneva. Na sporedu so bili dopoldansko somaševanje, kosilo in kulturni program. Govor je imel častni generalni konzul Republike Slovenije v Torontu Jože Slobodnik. Kulturno nagrado župnijske hranilnice in posojilnice Slovenija sta za požrtvovalno delo v župniji Brezmadežne prejela Mili in Marjan Ulčar.

Slovence v Kanadi zadeva tudi razveseljiva vest, da so 11. junija osnovali iniciativni odbor Kanadsko slovenskega zgodovinskega društva, ki ga vodi Stane Kranjc. Prostore bo dobilo v Domu Lipa, zbiralo pa bo dokumente in druga pričevanja o slovenski prisotnosti v Kanadi.

ŠKOF PEVEC V POKOJU

77-letni pomožni škof v Clevelandu Edward Pevec bo 1. septembra stopil v pokoj. Zrasel je v slovenski župniji sv. Vida, kjer je bil tudi župnik v letih 1975-79. Za pomožnega škofa je bil imenovan leta 1982.

PRIMORSKI KNJIŽEVNIKI

V gradu na Premu je bilo 7. julija 16. Premsko srečanje, povezano z občnim zborom Združenja književnikov Primorske. Jurija Paljka je nasledil kot predsednik Edelman Jurinčič.

ALAMUT PETIČ V SLOVENŠČINI

Pri založbi Sanje v Ljubljani je izšla 5. izdaja romana Vladimirja Bartola Alamut, ki je zadnja leta doživel izreden uspeh zlasti v prevodih. Tržaški pisatelj je delo prvič izdal leta 1938 v Ljubljani. Nov val zanimanja sta v Sloveniji prinesla tragično dogajanje 11. septembra lani v New Yorku in vojna proti Bin Ladhovi skupini.

40. RAZSTAVA VIN V REPNU

V Repnu je bila 40. občinska razstava terana in domačih belih vin. V Kraški hiši jo je 5. julija odprl župan Aleksij Križman. Za jubilej je izšla brošura, ki našteva vse vinogradnike, ki so sodelovali na dosedanjih razstavah od leta 1963 dalje.

SKRB ZA IZSELJENCE

Rafaelova družba je za "nedeljo Slovencev po svetu" 7. julija pripravila posebno brošuro, ki so jo delili po cerkvah. Z njo opozarja na probleme izseljencev, še zlasti pa obravnava možnosti repatriacije.

Istega dne je Slovenska izseljenška matica pripravila 47. Srečanje v moji deželi, in sicer na Bledu. Med govorniki sta bila nova predsednica SIM Milica Trebše Štolfa in predsednik parlamenta Borut Pahor.

Naslednjega dne pa je bilo v parlamentu v Ljubljani 2. vseslovensko srečanje Slovencev v zamejstvu in po svetu, ki ga je pripravila pristojna komisija državnega zbora, ki jo vodi poslanec Franc Pukšič.

SLOVENŠČINA V VODNIKU DRŽAVNEGA ARHIVA

Pri založbi BetaGamma Editrice v Viterbu je v zbirki glavnega ravnateljstva za arhive pri italijanskem ministrstvu za kulturne dobrine pod naslovom *Archivio di Stato di Trieste* izšel vodnik po Državnem arhivu v Trstu. Priročno in lepo oblikovano knjižico na 96 straneh so sestavili ravnatelj tržaškega arhiva Ugo Cova, Pierpaolo Dorsi in Grazia Tatò. Posebnost publikacije sta obsežna povzetka v nemščini in slovenščini, kot tudi trijezični napisi ob reprodukcijah.

ROMANJE TREH SLOVENIJ

Na Sv. Višarjah je bilo 4. avgusta že tradicionalno Romanje treh Slovenij, ki ga prireja Rafaelova družba, z njim pa je na pobudo msgr. Vinka Žaklja začel leta 1989 kasneje razpuščen Svet slovenskih krščanskih izseljencev v Evropi.

Predaval je dr. Janez Zdešar na temo Slovenska Cerkev v primežu fašizma, nacizma in komunizma. Somaševanje v Marijinem svetišču pa je vodil mariborski pomožni škof dr. Anton Stres.

SPOMIN NA ŽRTVE REVOLUCIJE

Med verskimi slovesnostmi v spomin na žrtve vojnega in revolucijskega nasilja ter povojnih pobojev je imela letos vseslovenski značaj maša 30. junija v Lajšah nad Cerknim. Somaševanje je vodil koprski škof msgr. Metod Piriš, ki je pridigo končal z že utečenim, občutenim vzklikom: "Nikoli več vojne, nikoli več revolucije!"

Že 16. junija sta bila na Hrastniškem hribu žalna maša in blagoslovitev 4 metre visokega križa, ki so ga postavili Šentjernejčani. Na tistem območju so po vojni poleg številnih Srbov in Hrvatov pobili nekaj tisoč slovenskih domobrancev, a tudi nad 100 slovenskih žena in deklet, ki so bili prej zaprti na Teharjah.

Osrednja Spominska proslava Slovencev v Argentini je bila 2. junija v Slovenski hiši. Somaševanje v cerkvi Marije Pomagaj je vodil delegat dr. Jure Rode, v dvorani pa je bila akademija Lux perpetua. Govor je imel časnika Gregor Batagelj.

Slovenci iz Clevelanda so imeli spominsko prireditev 15. in 16. junija na Slovenski pristavi. Vodil jo je predsednik Društva slovenskih protikomunističnih borcev Tabor, rešenec iz roškega brezna Milan Zajc.

PESNIK IGOR GROHAR

Urednik in pesnik Tine Debeljak je v tedniku Svobodna Slovenija iz Buenos Airesa opozoril na ustvarjalnost duhovnika in pesnika Igorja Groharja, ki je v zadnjem triletnem po pesniškim imenom Igor Moder (po materinem priimku) izdal v kastilijanščini zbirki Camino en la noche in Desierto al alba. Grohar se je rodil 31. julija 1957 v Buenos Airesu, kjer je bil posvečen leta 1983 in kjer slušbuje kot župnik.

SVETOVNI DAN MLADIH

27. in 28. julija so dosegla višek srečanja ob 17. svetovnem dnevu mladih v Torontu. Okoli papeža Janeza Pavla II. se je zbralo 800.000 mladih. Med njimi je bilo kakih 250 udeležencev iz Slovenije pod vodstvom koprskega pomožnega škofa Jurija Bizjaka. Iz Italije je šlo v Toronto kakih 25 mladih Slovencev, od tega 22 v skupini Goričanov, ki jo je vodil p. Mirko Pelicon. Tako kot ostali Slovenci so imeli lepa srečanja s slovenskimi izseljenci, skavti pa so opravili še svoj potovalni tabor s kanadsko-slovenskimi vrstniki.

Slovenska prisotnost pa je bila seveda razvidna tudi zaradi stalne prisotnosti gostitelja, našega rojaka torontskega nadškofa kardinala Alojzija Ambrožiča, njegovega pozdrava v slovenščini, a tudi vidnih slovenskih zastav v množici.

SKAVTI

Slovenska zamejska skavtska organizacija načrtuje to poletje skupno devet taborov (tri goriške in šest tržaških) za 250 članic in članov. Posebnost je tokrat pobuda goriškega klana roverjev in popotnic, ki so se s slovenskimi kanadskimi skavti dogovorili za skupni potovalni tabor po koncu Svetovnega dneva mladih v Torontu.

V nedeljo, 25. avgusta, pa bo SZSO na Sv. Višarjah končala enoletni niz pobud ob 50-letnici skavtizma v zamejstvu in opozorila na 80-letnico skavtizma med Slovenci. Na sporedu bo srečanje slovenskih skavtov in skavtinj iz Italije, Avstrije, Slovenije in Kanade. Vabljeni so sedanji in nekdanji člani, svojci in prijatelji. Ob 11. uri bo zbor, ob 12. uri bodo v Marijinem svetišču somaševali tržaški, goriški in koprski škof, ob 15. uri pa bo še taborni ogenj.

SLOVENIJA V SVETU

Mladi Argentinci na griču sv. Justa.

Društvo Slovenija v svetu je tudi letos priredilo prijetne počitnice v Sloveniji za mlade, otroke slovenskih izseljencev v Argentini in Kanadi, ki obiskujejo tečaje slovenskega jezika. Skupina preko štiridesetih mladih je podolg in počez prekržarila Slovenijo in se v spremstvu svojih vzgojiteljev podala tudi preko meje na Koroško in Tržaško. V Trstu so bili v sredo, 17. julija. Sprejela sta jih predsednik SSO Sergij Pahor in predsednik Slovenske prosvete Marij Maver. Potem ko so si v jutranjih urah ogledali grič sv. Justa in tržaško nabrežje ob Velikem trgu, so se popoldne podali v nabrežinsko občino na kopanje v Seslanskem zalivu.

UMRL

PROF. MARINO VERTOVEC

V noči od 22. na 23. julij je podlegel težki bolezni eden izmed vodilnih slovenskih kulturnih delavcev v videmski pokrajini, prof. Marino Vertovec. Rodil se je 17. aprila 1939 v Vidmu v zavedni tržaški slovenski družini, ki se je znašla v Vidmu zaradi prisilnega preseljevanja slovenskih javnih uslužbencev pod fašizmom, a se je tam udomačila. Bil je ponosni pranečak dolgoletnega vikarja in spodbujevalca umnega kmetovanja v Šentvidu pri Vipavi Matije Vertovca.

Rajni se je šolal v Vidmu in diplomiral iz političnih ved v Trstu. Postal je profesor francoščine in angleščine na videmskih šolah, že od leta 1976 pa je vodil številne tečaje slovenskega jezika in kulture v Vidmu, Čedadu, Špetru in drugih krajih. Pisal je za Radio Trst A, Novi Matajur, Dom in druge liste, prevajal iz slovenščine, furlanščine in italijanščine ter v italijanščino.

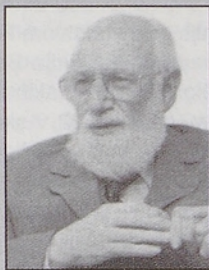
Od leta 1991 je bil predsednik osrednje beneške kulturne organizacije - Kulturnega društva Ivan Trinko v Čedadu. Bil je tudi med pobudniki in uredniki obnovljenega Trinkovega koledarja, ki se je vrnil med bralce leta 1992. Sodeloval je pri Slovenskem raziskovalnem inštitutu, v videmskem odboru Slovenske kulturno gospodarske zveze in kot neodvisen kandidiral za Slovensko skupnost na izredno tečajnih deželnih volitvah leta 1993 v okrožjih Videm, Tolmeč in Pordenon.

UMRL DR. LUC MENAŠE

Dne 7. julija je umrl umetnostni zgodovinar in leksikograf, zaslužni profesor ljubljanske univerze dr. Luc Menaše. Rodil se je 3. aprila 1925 v Šentlambertu pri Zagorju ob Savi. Izdal je vrsto knjig in razprav, že leta 1971 monumentalni Evropski umetnostnozgodovinski leksikon.

UMRL ČASNIKAR
VOJKO COLJA

V 57. letu starosti je sredi julija umrl v Trstu časnikar Primorskega dnevnika Vojko Colja. Rodil se je 29. avgusta 1945 v Strunjanu kot sin obsojenca na II. tržaškem procesu in kasnejšega politika Srečka Colje. Preden se je posvetil časnikarstvu, je bil profesor na slovenskih šolah. Pisal je zlasti o zunanji politiki.

UMRL JE DUHOVNIK IN
KNJIŽEVNIK RAFKO VODEB

V Mariboru je 5. julija umrl duhovnik, pesnik, prevajalec in urednik prof. Rafko Vodeb. Skoraj dve leti je živel v domu za ostarele duhovnike v Mariboru. Ob bližajoči se 80-letnici mu je Slomškova založba še pravočasno izdala izbor spisov in intervjujev z znanimi osebnostmi pod naslovom *Srečanja in pogovori*.

Rafko Vodeb se je rodil 26. julija 1922 v Vidmu ob Savi. Maturiral je na pragu vojne in se vpisal v bogoslovje v Mariboru. Ves prvi letnik pa so zaradi nasilnosti nemške okupacije poslali študirat v Rim, kjer je Vodeb ostal do povratka v domovino leta 1971. Tam je dosegel licenciata iz filozofije in teologije, leta 1962 pa je še diplomiral iz umetnostne zgodovine v Louvainu. Posvečen je bil leta 1948 v Rimu. V "večnem mestu" je v letih 1948-71 sodeloval pri slovenskih oddajah vatikanskega radia (v letih 1965-71 jih je vodil), v letih 1949-58 je bil podpravnatelj bogoslovja zavoda De Propaganda Fide, zgodovino cerkvene umetnosti je predaval na Urbaniani v letih 1962-71, ob tem je bil več let kaplan generalne hiše šolskih sester in opravljal je še druge zadolžitve. Po povratku v Slovenijo je v letih 1971-91 predaval zgodovino cerkvene umetnosti na mariborskem oddelku Teološke fakultete. Pri Mohorjevi v Celju je bil tajnik v letih 1976-82 ter urednik v letih 1976-84. Nekaj časa je urejal *Novo Mladiko*, v letih 1975-87 pa *Znamenje*.

Pesmi je objavljajl že pred vojno, po njej pa je sodeloval v zamejskem in zdomskem tisku, zlasti v *Meddobju*, ki ga je sourejal v letih 1961-65, in naši *Mladiki*. Izdal je pesniške zbirke *Kam potujejo oblaki?* (Rim 1953, tudi ločena izdaja v italijanskem prevodu), *Človek sem* (Buenos Aires 1958), *In vse bo luč* (Ljubljana 1994), strokovno knjigo v italijanščini ter več knjig prevedenih del.

Zaradi pogovora s teologom prof. Vladimirjem Truhlarjem, ki ga je *Meddobje* odklonilo, izšel pa je nato v *Mladiki*, se je leta 1965 razšel s strogo protikomunistično linijo politične emigracije, prva leta po povratku v Maribor je v krogu škofa dr. Grmiča in v *Znamenju* znotraj Cerkve zastopal tudi zelo kritična pokoncilski stališča, nakar se je ta izredno razgledani in družabni mož odmaknil aktivizmu in se posvetil širjenju duhovnosti, osebnemu svetovanju, gibanju *Prenova v Duhu*. Zadnje večje književno opravilo je bil njegov prevod obsežnega zbornika v italijanščini o mozaični poslikavi p. Marka Rupnika v papeževi kapeli *Odrešenikove Matere*.

Spominski zapis Zore Tavčar objavljamo na strani 20.

GLEDALIŠKI TEČAJ ZA NAJMLAJŠE

Slovenska prosveta je priredila v Finžgarjevem domu na Opčinah od 24. do 28. junija lepo obiskan gledališki tečaj za najmlajše, katerega se je udeležilo 29 otrok. Pri tečaju, ki si ga je zamislila prof. Lučka Susič, so sodelovali še režiser Emil Aberšek, Matejka Peterlin, Ivana Ban in Tomaž Susič. Na zadnji dan tečaja so udeleženci pokazali, kaj so se v tednu dni naučili. Nastopili so v dvorani Finžgarjevega doma s predstavo Salon expon in prijetno presenetili starše in prijatelje. Tečaj je izredno lepo uspel in upati je, da se bo še kdaj ponovil. Pobudo je podprl Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

JUBILEJ IN SMRT PRI KOROTANU V CLEVELANDU

Mešani pevski zbor Korotan iz Clevelanda v ZDA je imel 18. maja ob svoji 50-letnici jubilejni koncert in banket v Slovenskem narodnem domu na St. Clairu. Okoli 60 članov in orkester je pred polno dvorano dirigiral Janez Sršen, ki vodi Korotan zadnja štiri leta, že četrto stoletja pa vodi Fante na vasi, skrbi pa še za cerkveni in za šolski zbor pri Sv. Vidu.

Zbor Korotan je ustanovil in sprva vodil Metod Milač, nato so mu sledili Lado Lempl, Franček Gorenšek, Rudi Knez in Sršen. Leta 1981 je zbor opravil uspešno turnejo v zamejstvu na Koroškem in Primorskem, po demokratizaciji pa dvakrat v Sloveniji.

Le nekaj dni po koncertu, 25. maja, je v Clevelandu umrl 78-letni inž. Franček Gorenšek, ki je zbor vodil v letih 1967-83, bil pa je tudi odličen tenorist. Po emigraciji in študiju v Bologni, Madridu in Rimu se je leta 1951 izselil v ZDA, kjer je delal in spet študiral, nakar se je zaposlil pri clevelandski javni razsvetljavi.

ŠTEVERJAN IN TOPOLOVO

Na prvi konec tedna julija je bil v Števerjanu 32. Festival narodnozabavne glasbe in priredbi domačega društva Sedej. Nastopilo je 22 ansamblov. Prvo nagrado je odnesla skupina Vitezi Celjski, nagrada občinstva pa je šla ansamblu Modrijani iz Dobrne.

Od 6. do 21. julija pa so se v Topolovem v Benečiji vrstile pobude Posta-je Topolovo, ki jo prirejata Donatella Ruttar in Moreno Miorelli. Sodelovalo je kakih 30 umetnikov z vsega sveta.

MSGR. FRANC BOLE 70-LETNIK

Dne 9. avgusta je praznoval 70-letnico duhovnik in časnikar msgr. Franc Bole. Leta 1965 je začel z Bojanom Ravbarjem izdajati v Postojni Farno ognjišče, ki je preraslo v mladinski verski mesečnik Ognjišče, ki je leta 1984 dosegel naklado kar 105.000 izvodov, še vedno pa je med najbolj brani listi v Sloveniji.

Msgr. Bole, ki se od leta 1967 poklicno ukvarja z Ognjiščem, je s sodelavci izdal tudi 271 knjig, 34 kaset in 4 zgoščenke. Leta 1994 so ustanovili Radio Ognjišče, ki se je zelo zasidral med ljudmi, manj sreče pa so imeli na televizijskem področju. Od leta 1969 prireja Ognjišče romanja bolnikov na Brezje (letos se je zbralo 10.000 bolnih, ostarelih in svojcev), bilo je med pionirji pri obnavljanju organizirane katoliške dobrotelosti ter pri marsikateri drugi pobudi.

Ob življenjskem jubileju mu je Ognjišče izdalo izbor Pisem meseca ter odgovorov nanje iz let 1975-78 z naslovom Pisma mladim.

LEPI JUBILEJI

Nekaj naših javnih in kulturnih delavcev je obhajalo v zadnjih tednih lepe življenjske jubileje.

Skladatelj, narodopisec, jezikoslovec, zgodovinar, esejist prof. Pavle Merku je 12. julija praznoval 75-letnico.

Župnik iz Števerjana in z Jazbin Anton Lazar je 14. julija daroval zlato mašo. Pridigal mu je sošolec prof. Franc Kralj. Gospod Lazar, ki je januarja praznoval 75-letnico, izhaja iz Idrije, med Slovenci na Goriškem pa dela od leta 1973.

Časnikarka Neva Lukež je 19. julija praznovala 80-letnico. Rodila se je v Mariboru v primorski družini Lah. Prva leta po vojni je delala na tržaškem radiu in na Primorskem dnevniku, nakar je na Radiu Koper 35 let vodila rubriko Sosednji kraji in ljudje. Še naprej rada piše za Primorski dnevnik.

Goriški časnikar in zgodovinar Marko Waltritsch je 24. julija praznoval 70-letnico. Od leta 1971 do upokojitve leta 1991 je delal na Primorskem dnevniku, v letih 1988-90 kot odgovorni urednik. Bil je tudi goriški pokrajinski in občinski svetovalec, izvoljen na listah socialistične stranke. Izdal pa je celo vrsto knjig o primorskem bančništvu.

ODLIKOVANI AMERIŠKI SLOVENC

Slovenski predsednik Kučan je junija v Ljubljani izročil visoka državna odlikovanja trem zaslužnim ameriškim Slovencem. Odlikovani so bili Avgust Pust, Charles Ipavec in Robert Tom-sich.

*Vsaka
slovenska
družina ima
na mizi
MLADIKO*

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXXI. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtilco, novelo ali ciklus pesmi.

2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2002. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).

3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan - Bajc in prof. Ester Sferco, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA

prva nagrada	300 €
druga nagrada	200 €
tretja nagrada	150 €

PESMI

prva nagrada	150 €
druga nagrada	100 €
tretja nagrada	70 €

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku - Prešernovem dnevu - na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2003. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

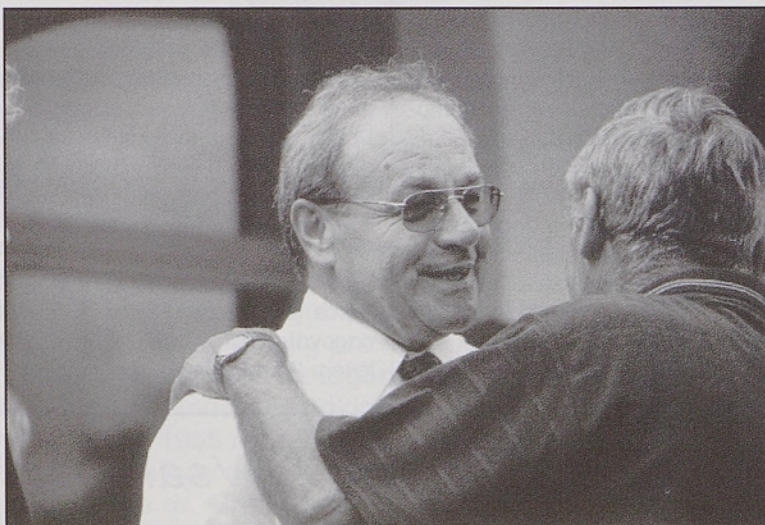
KPS NA PRIMORSKEM

Kot 16. zvezek knjižnega niza Arhivskega društva Slovenije Viri je izšla komentirana zbirka dokumentov z naslovom Pokrajinske konference Komunistične partije Slovenije na Primorskem 1942-1944. Pripravila jo je mag. Vida Deželak Barič.

USTVARJALNOST SLOVENCEV PO SVETU

To je bila vodilna tema letošnjega 38. Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture v Ljubljani. Vodila ga je dr. Boža Krakar Vogel. Pred 135 udeleženci iz 24 držav so nastopili tudi nekateri zdomski ustvarjalci.

NUŽEJ 60-LETNIK

Neutrudni koroški kulturni delavec Nužej Tolmajer je 19. julija v svoji rojstni vasi Radiše pri Celovcu slovesno praznoval 60-letnico. Agilnega in razgledanega tajnika Krščanske kulturne zveze smo za ta lepi jubilej obiskali prijatelji in sodelavci s Koroškega, iz Slovenije in s Primorskega, se z njim povesečili in mu od srca čestitali: Še na mnoga plodna in zdrava leta, dragi Nužej!

razstave

UMETNIK VALENTIN OMAN NA RAZSTAVI V UMETNOSTNEM IN KULTURNEM CENTRU SKERK

Umetnostni in kulturni center Skerk nam s svojo bogato dejavnostjo stalno ponuja nove in zanimive razstave. V nekaj letih je postala galerija v Trnovci pri Trstu pomembno shajališče, kjer se srečuje veliko število ljubiteljev umetnosti. Skrbna organizacija, posrečene izbire predstavljenih umetnikov, primernost razstavnih prostorov in očarljivost kraja - vse to nedvomno omogoča uspešnost, ki jo potrjuje res velik odziv obiskovalcev. Po razstavi, ki je bila posvečena nošam, se vrača Center Skerk k slikarstvu, in to v velikem slogu.

V soboto, 25. maja, je bilo odprtje razstave, na kateri je umetnik Valentin Oman ponudil na ogled preko petdeset del. Glasbenik Denis Novato je pridal slovesnosti kanček tiste prijetne prisrčnosti, ki jo zna res mojstrsko ustvariti s svojo harmoniko, tako da ga v zadnjih letih vabijo na vse konce sveta, povsod tja, kjer je ljubezen do glasbe pomembna vrednota.

O umetniku je spregovoril zdaj že skoraj stalni gost galerije Skerk, umetnostni zgodovinar in kritik dr. Zoran Kržišnik. Poudaril je, da je Oman že nekaj desetletij uveljavljeni umetnik v evropskem obsegu. Pri slikarju se srečujemo z dvojnostjo: na eni strani je Valentin Oman zazrt v človeka in torej v njegovo zemskost, po drugi pa ga privlačuje človekova duhovna razsežnost. Človek živi, ustvarja, za sabo pušča sledove, in tu se hipnost trenutka, minljivost, spreminja v večnost trajanja. Notranji nemir sili umetnika k iskanju novih izraznih sredstev, in dejansko je Oman preizkusil že marsikaj: ne gre le za binomij slikarstva in kiparstva, ampak tudi za poseganje po različnih tehnikah in materialih

znotraj slikarstva in kiparstva samega.

Kržišnik je poudaril Omanovo risarsko spretnost, ki se zdi kritiku nezmotljiva, tudi kadar se slikar poslužuje skromnih in minimalnih potez, dalje je izpostavil njegov izjemni čut za barve, s katerimi dosega pravo razkošje.

Kritikove besede seveda ne morejo pričarati podob, ki so rezultat dolgotrajnega in strogo premišljenega dela, mislim tu na platna velikih razsežnosti, kakor tudi ne morejo posredovati učinkovite preprostosti skic s potovanj, sad bežnega srečanja ali naglega pogleda. To si je treba pač prestudirati, in sicer počasi in natančno, kajti Oman je kljub figurativnosti nekoliko zapleten in zahteven umetnik.

Predlagana pot po razstavi je lahko dobro izhodišče. V pritličju so predvsem skice s potovanj. Tu nas prevzamejo podobe iz Maroka, in točneje iz čarobnega Marakeša. Kdor mesto pozna, ta se ne čudi, da nosi njegov glavni trg ime Trg čudežev. Za naše oči so ljudje, oblečeni v tradicionalna oblačila, prikazni iz pravljic. In prav take, sveže, dinamične in skrivnostne, nam jih posreduje umetnik, kot bi jih za trenutek utrgal iz lastne stvarnosti in jih pričaral pred nas. V vrhnjih prostorih pa zavzemajo najdaljšo steno velika platna v mešani tehniki, do katerih pridemo mimo pripravljalnih skic in katera dajejo naslov razstavi v celoti. Gre za ciklus *Ecce homo* (Glejte, človek!), nanašajoč se na Janezovo evangelijsko izročilo o trenutku, ko je Pilat pokazal ljudstvu prebičanega, zasramovanega in s trnjem kronanega Jezusa.

Slike so nastale letos in pomenijo velik dosežek. Ne bom tu govorila o njihovi sporočilnosti, čeprav bi bila tema dražljiva, ampak o tehnični plati. Tu je resnično najboljši Oman, tisti, za katerega pravi kritik Kržišnik, da zna nanašati novo barvo tako, da barvo v podlagi zabrisuje, nato pa jo ponovno povleče na dan v igri prosojnosti, ki ustvarja občutek večplastnosti, in izizvu prikrivanja in razkrivanja, da je pogled vsakič nov in drugačen.

Umetnik je v nekem intervjuju izjavil, da je risanje avstrijski duktus,

barvnost zemeljskih tonov pa značilnost ljubljanske šole. V slikarstvu se mu tako združujeta avstrijska dediščina, in sicer smisel za risbo, in slovenska barvitost, ki jo sam pojmuje kot melodičnost. Na pričujoči razstavi se o tem lahko samo še prepičamo.

In zdaj še beseda o umetnikovi življenjski poti. Oman se je rodil leta 1935 na Koroškem. Leta 1962 je končal Akademijo za uporabno umetnost na Dunaju, leto kasneje se je izpopolnjeval na grafični specialki Akademije za likovno umetnost v Ljubljani v razredu slikarja Rika Debeljaka. Prvič se je predstavil na samostojni razstavi leta 1963 v Celovcu, nato spet naslednji dve leti prav tam, a tudi že kmalu v Ljubljani in v drugih pomembnih središčih, kakor tudi seveda na Dunaju, kjer živi kot samostojni umetnik. Ob prebiranju seznama razstav opazimo, da skoraj ni minilo leto, ne da bi umetnik kje razstavljaj, večinoma pa se je v istem letu zvrstilo tudi po več razstav. V kratkem ga bomo spet srečali na goriški, spet samostojni razstavi, skupinska razstava, pri kateri sodeluje, pa je te dni v Piranu.

Magda Jevnikar

knjige

MARIO GARIUP, OPCIJA ZA TRETJI RAJH V KANALSKI DOLINI, Trst, V. Šček-Zadruga Dom, 2000 - 311 str.

Je morda prepozno? To vprašanje obvisi pred bralcem, ki je komaj odložil knjigo Maria Gariupa *Opcija za tretji rajh v Kanalski dolini*. V resnici pa se enako sprašuje tudi avtor sam, ki že več desetletij deluje kot župnik v Kanalski dolini in ki v svojih študijah skuša osvetliti temne, večkrat manj znane plati zgodovine tega področja.

V vprašanje posledic, ki jih je opcija za tretji rajh imela na prebivalstvu doline, se je Gariup že poglobil pred leti, ko je v italijanščini izdal daljšo štu-

dijo o tem: pri Krožku za družbena vprašanja Virgil Šček in pri Zadrugi Dom pa so se odločili, da bodo izdali tudi slovenski prevod dela, za katerega je poskrbela prof. Vida Gorjup-Posinkovic; v slovenski izdaji pa je ohranjen tudi daljši predgovor, ki sta ga za italijansko publiko napisala Sergio in Elisa Dell'Anno.

Gariupova študija temelji najprej na geopolitični sliki Evrope v 30. letih 20. stoletja, ko sta italijanski fašizem in nemški nacizem doživljala višek svoje moči, nato se avtor usmeri predvsem v obravnavo opcije oziroma zakona iz leta 1939, ki je nemškemu prebivalstvu nekaterih severnoitalijanskih pokrajin nudil možnost izbire med rajhom in Italijo. Zanimivo je, da je zakon o opciji najprej veljal samo za Južno Tirolsko; na zahtevo nekaterih domačinov iz Kanalske doline, ki so po vsej verjetnosti bili slovenskega izvora, pa je bil zakon razširjen tudi na to skoraj popolnoma slovensko dolino: tu je opcija doživela izreden uspeh, saj se je v enem samem letu okrog 90% prebivalstva opredelilo za rajh. V glavnem so to bili Slovenci, ki so v letih 1939-40 zapustili svoje domove v Žabnicah, Ukvah, Ovčji vesi, Dipalji vesi in drugod ter se naselili na Koroškem. Prebivalstvo doline je takrat zajel val vzhičenosti in kolektivne evforije, ki je pogosto povzročil globok razkol med ljudmi samimi oziroma med optanti in tistimi, ki se niso opredelili za rajh, ter še med družinskimi člani, ki so se morda odločili za rajh, drugi za Italijo. Žal pa so optanti, ob svojem prihodu na Koroško, večkrat prepozno odkrili, da jih oblasti ne smatrajo za prave Nemce, da morda ne bodo nikoli prejeli izplačila za zapuščeno imetje, da jih še vedno pesti lakota in da Hitler žrtvuje njihove sinove na ruski fronti. Najhuje pa je bilo ob spoznanju, da so optantom dodelili domačije tistih koroških Slovencev, ki so jih nacisti odpeljali neznano kam - v skladu pač s Hitlerjevim ukazom, ki se je glasil: "Naredite mi Koroško spet nemško!"

Ob vsem tem se kar vsiljuje vprašanje, zakaj so se slovenski ljudje iz Kanalske doline tako množično odločili za rajh. Med vzroki je treba naštet več dejavnikov: najprej gre za pomanjkanje slovenskih šol in posledično tudi za pomanjkanje sloja slovenskih izobražencev, ki bi bili narodno osveščeni; dalje je pomembno vlogo

odigral tudi manjvrednostni kompleks do Nemcev; sém sodi še izreden pritisk oblasti, da bi se čim več t. i. "tujerodcev" izselilo iz Kanalske doline in pustilo prostor italijansko govorečim priseljencem.

Slovenska duhovščina, ki je že v preteklosti podpirala slovensko besedo in skrbela za vsaj osnovno izobrazbo v materinem jeziku, se je v času opcije znašla pod pritiskom, slovenske sestre so morale zapustiti Žabnice in posamezni duhovniki so pogosto izbrali antitetične rešitve: nekateri so se namreč odločili, da bodo podprli opcijo, čeprav jih je to stalo izpraznitve far - to je bil primer župnika Ivana Gujona; drugi duhovniki se niso hoteli vmešavati v politične zadeve in so v tem sledili strogim navodilom italijanske škofije v Vidmu: za to pot se je npr. opredelil župnik Zaharija Succaglia; spet drugi duhovniki pa so svoje zavedno narodnostno delovanje plačali z zatiranjem in izgonom: dramatičen je primer župnika Rafka Premrla, ki so ga lastni farani zatožili nacistom in je moral najprej v Istro, nato pa v Dachau. Sicer so tudi tisti duhovniki, ki se niso hoteli vmešavati v politične zadeve, pogosto doživeli hude pritiske in marsikaj grenkega: značilen je primer župnika Jožefa Simiza, na katerega so farani leta 1943 naslovili uradno prošnjo, da ne bi več pridigal v slovensčini, temveč samo v nemščini ali kvečjemu v italijansčini.

Zaradi neizpolnenih nacističnih obljub so se mnogi optanti vrnili v Kanalsko dolino takoj po kapitulaciji Italije leta 1943; že okrog leta 1940 - se pravi po prvem obdobju največjega uspeha optantske akcije - pa so se domačini vedno težje odločali za odhod. Kljub temu pa je opcija spremenila etnično sliko Kanalske doline: npr. na skupnih 1.545 prebivalcev občine Naborjet-Ovčja ves se je za rajh opredelilo 1.164 oseb; v celotni Kanalski dolini se je od leta 1939 do '43. preselilo na Koroško okrog 40% prebivalcev oziroma 1.830 ljudi.

Danes je opcija za tretji rajh del zamolčane zgodovine Kanalske doline, ki se krije z nepoznavanjem lastnega izvora, s protislovnim odnosom do vsega slovenskega in je težko izbrisati izraze, kot sta 'Vindišarji' in 'Kanalta-lerji', obenem pa je v dolini zaslediti počasen prepoved: a za Maria Gariupa ni prihodnosti brez poznavanja in spre-

jemanja sicer trpke preteklosti. Seveda, kot sam pravi, če ni že prepozno.

Neva Zaghet

KAREL GRŽAN: PASTIRČEK LOVRENC

Pri založbi Družina v Ljubljani je v otroški zbirki Mavrična knjižnica izšla lična knjižica z naslovom *Pastirček Lovrenc*. Ne gre, kot bi utegnil biti prvi vtis, za običajno, mogoče celo malce sladkobno pobožno pravljico. To nam zagotavlja že ime pisca, ki je znan po seriji knjig, izdanih pri isti založbi, v katerih na svoj hkrati življenjski in duhovni način razpravlja o resnih problemih, kot so vprašanja smrti, mamili, vzgoje, starševstva in podobno. Hkrati je pater Gržan znan tudi po ustanovitvi skupnosti Don Pierina na Razborju in po prirejanju razborskih pasijonskih iger.

Da se ta izjemno agilni mladi pater loteva otroške knjige, za to seveda mora biti neki poseben razlog. Ta pa je razberljiv že iz podnaslova njegove knjižice: *Po zgodovinskih okoliščinah in legendi zapisal Karel Gržan*. In ker je kraj, namreč cerkev, o katere nastanku je v knjižici govor, čudovita cerkvena na strmem hribu, le uro hoda od moje rojstne vasi, mi je delce posebej ljubo. Kraj pa je tudi zasavska turistična znamenitost, saj gre za največje in menda edino rastišče Clusijevega svišča, po domače encijana, v vsej Sloveniji. Ko namreč pride njegov čas, je ves hrib od vznožja do cerkve na vse strani eno samo modro morje encijana. Pri Sv. Lovrencu pa rastejo še druge redke cvetice, tako kranjska lilija ali zlato jabolko ter opojna zlatica, endemit Zasavja, obe prav tako kakor encijan zaščiteni. Naš pisec je vsem trem cvetkam posvetil na koncu knjige natančen opis, slikarka pa je poskrbela tudi za njihovo slikovno predstavitev. Druga dragocenost te publikacije je v kar razkošni opremi slikarke Severine Trošt Šprogar. Najprej je zanimiva uporaba akvarela za dvostranske začetne in zaključne panoramske prikaze dogajalne pokrajine: naj poudarim, da so te poetične hribovite krajine, kjer se mešata mešani in iglasti gozd in prostrani gorski pašniki, znane ne samo iz turističnih vodičev, denimo Lisca, Veliko Kozje in sam Lovrenc, pač pa je cerkvena sv. Lovrenca znana tudi iz partizanskih časov, kjer je slika-

na, ko se proti njej vzpenja 14. divizija na svojem zimskem pohodu.

Znana pa je ta cerkvena tudi zaradi legende, ki je zapisana v okvirčku na cerkvenih vratih in mimo katere pater sam, ki tam kot razborski župnik enkrat mesečno mašuje, s svojo pisateljsko žilico ni mogel. Dokaj tekoče in prijetno, živahno in prikupno je spremešal legendo in lastno domišljijso pripoved v nekakšno aitiološko pripovedko, ki zveni pristno ljudsko, da bi skoraj verjeli, da je nastala v teh krajih in ostala neokrnjena, kot je bila nekoč povedana v ljudskem izročilu. Da bi bilo to še verjetnejše, je v samo pripoved vgradil malce prirejeno in grafično kot listino poudarjeno legendo, kot naj bi jo bil našel z nerodno kmečko roko zapisano na preperem listu pod kipom svetega Lovrenca na oltarju stare cerkvice, z letnico 1532, torej iz leta, ko je bila ljubka cerkev sezidana.

Gre za izpoved kmeta Izidorja, ki se je pokesal, da je zaradi njega mala sirota Lovrenc "od hudega konec vzel", torej shiral po njegovi krivdi. Kot gospodar je namreč pastirčka silil k pretežkim delom, ker ni prenesel, da se je deček zatekal na goro h kapelici in se tam zamaknjen pogovarjal z Materjo; v stiski je namreč Božjo mater enačil s svojo materjo. Ko je deček neke noči obležal mrtev ob kapelici - ta stoji sredi grička še danes - in so se ovce vrnile same, se je skesal in se odločil postaviti vrhu griča cerkev. Listina v resnici pripoveduje, da je kmet Izidor dal postaviti v letu 1532 cerkev svetega Lovrenca tik ob grobu, kjer so zakopali malega Lovrenca. In ko so grob odkopali, da bi prenesli pastirčkove zemeljske ostanke v cerkev, so našli Lovrenca takšnega, kakor je bil obležal poleg kapelice, se pravi nestrohnjenega. Tako so malemu mučniku posvetili to cerkev. To, kar pravi legenda, je pisec razvil v malce širše razvejano in razgibano zgodbo; z dobrimi psihološkimi oznakami, pristnimi dialogi in z neko naravno ljudsko pobožnostjo, kakršno lahko spoznava, ker že desetletje živi v tem gorskem kraju. Okrog Razborja so po gričevju raztresene male in večje kmetije in kakšna revna bajta vmes in tam še živi spomin na nekdanje revno življenje po tem zasavskem hribovju. Podobno ljudsko pristnost je s svojimi ilustracijami odlično zadela slikarka na svojih celostranskih tako zelo slovensko do-

mačnostno učinkujočih slikah. Torej poučno, estetsko prikupno in po svoje pristno ljudsko branje, kakor vzeto "iz babičine skrinje", kot bi rekli na najustreznejši način. Bolj resnica kot pravljica in bolj domača beseda kot literatura. Pač knjižica izpod peresa človeka, ki mu je več do pristnosti kot do vsečnosti, pa nam je prav zato všeč. Isto velja za slikarski delež. Oboje pa se seveda posebej prilega nam, ki smo izpod Svetega Lovrenca doma!

Zora Tavčar

OB ANTOLOGIJI SLOVENSKA DUHOVNA PESEM

V knjižni zbirki LOGOS, ki jo ureja filozof Gorazd Kocijančič, je pred kratkim izšla v Ljubljani *Slovenska duhovna pesem*, okrog 240 strani obsegajoča antologija slovenske poezije z duhovno vsebino. Naslov je določen s podnaslovom *Od Prešerna do danes*. Dejansko je prvi avtor naš največji pesnik z znanim epigramom *Kar je, beži*, zadnji pa leta 1950 rojeni Milan Jesih s pesmijo *Gledam pokrajino: tesna dolina*.

Gre za širok izbor, v katerem se predstavi kar 79 avtorjev s skupno 207 pesmimi. Morda preveč avtorjev in preveč pesmi. Vsekakor je pesmi izbral in jih v spremni besedi predstavil znani obdelovalec slovenske pesniške njive France Pibernik.

Pibernik ni prvi zbiralec tovrstne poezije. Predhodnika je imel v katoliškem kritiku Francetu Vodniku, ki je leta 1928, torej nekako v zenitu tako imenovanega križarskega gibanja, izdal svojo odmevno *Slovensko religiozno liriko*. Že s tem, da je namesto pridevnika "religiozen" uporabil bolj zabrisan pridevnik "duhoven", je Pibernik naznačil svoj odmik od Vodnikovega koncepta. Tega je France Vodnik takole formuliral: "Religioznost, ki se nam razodeva iz teh pesmi, je zdaj bogonajditeljska, harmonična, optimistična in krščansko vedra, zdaj bogoiskateljska, polna dvoma, globoko tagična."

Pibernik je pojem religioznega razširil, lahko rečemo, do skrajnosti, saj sicer ne bi v tem izboru videli tudi kakšnega literata, znanega po svojem miselnem ali celo etičnem nihilizmu. Vsekakor si je urednik izbor zamislil v trodelni ureditvi.

V prvi ciklus, ki ga imenuje spoznavsko-dvomljivskega, je dal pesmi, v katerih je po njegovi besedi izpovedana popolna izročenost duhovni sferi absolutnega, pri nas krščanskega Boga, pa tudi pesmi, ki izražajo globok dvom ali muko kolebanja in celo zaničevanja. V osrednjem delu izbora pa je predstavljena razmišljujoča in razpoloženska lirika, v kateri je po Pibernikovi besedi razmerje med človeškim in božjim bolj uravnano. Tretji, torej sklepni del združuje slavlilne, zahvalne in prošnjske pesmi, kjer je čutiti vero v obstojanje nadnaravnega.

Avtorju izbora lahko verjamemo, da uvrščanje pesmi ni bilo vedno lahko. Vsekakor jih je v vseh ciklih razvrstil po rojstnih letih avtorjev, šlo pa mu je tudi za zastopanost tipičnih primerov duhovne poezije v posameznih obdobjih, kakor so bila romantika, simbolizem, nova romantika, moderna, ekspresionizem in povojna doba. Veliko vrzel v kontinuiteti religiozne poezije predstavlja komunistično petdesetletje, ko je bila iz slovenskega pesništva, kot pravi Pibernik, izključena sleherni oblika duhovnega pesništva.

Če se bežno razgledamo po izboru, vidimo na primer v prvem ciklu poleg nekaj stanc iz Prešernovega Krsta tudi klasike naše moderne (začudi, da v tem ciklusu manjka čudovita Župančičeva pesem Mariji Na Bledu), poleg njih pa vse vidnejše katoliške pesnike kakor Pogačnika, Kocbeka, Beličiča. V drugem razdelku z razmišljujočo poezijo najdemo na primer Trinka, Gradnika, Majcna, Antona Vodnika, Udoviča ter sodobnika Senegačnika. V sklepnem razdelku najdemo, da navedem nekaj manj znanih imen, Elizabeto Kremžar, Alojza Kocijančiča, Jožeta Cukaleta.

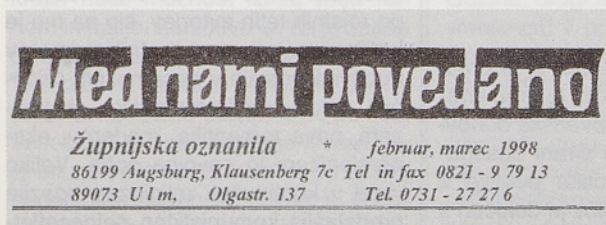
Pibernik je v svoj izbor seveda vključil tudi emigracijska imena. Njegov pogled tudi ni obšel Primorske, saj je poleg večjih imen, kakor sta Gregorčič, Gradnik in Kosovel, bil pozoren tudi na manj znana, na primer na Lada Piščanca, Alojza Kocijančiča in Vojslava Moleta, med mladimi pa na Vipavca Franca Černigoja.

Zbornik zaključuje že omenjena spremna študija Franceta Pibernika *Slovenska duhovna pesem*, na koncu pa so po abecednem redu s krajšimi biografskimi profili predstavljeni avtorji, ki nastopajo v izboru.

A. R.

Cerkvena oznanila zdomskih Slovencev (5)

Nadaljujemo z opisovanjem cerkvenih oznanil zdomskih Slovencev. Še vedno se posvečamo popisu cerkvenih oznanil, ki so in ki še izhajajo na Nemškem. V tem nadaljevanju bomo opisali župnijski list "Med nami povedano", ki ga izdaja Slovenski župnijski urad v Ausburgu.

MED NAMI POVEDANO

Cerkvena oznanila v škofiji Ausburg: od leta 1984 Cerkvena oznanila Slovincem v škofijah Ausburg in Rottenburg. Izdajata Slovenski župnijski urad Ausburg in Slovenski dušnopastirski urad v Ulmu.

Periodika je pričela izhajati leta 1960. Slovensko bogoslužje se redno opravlja v Ausburgu, Ulmu, Ravensburgu in Kemptenu. Slovensko dušnopastirsko središče vodi župnik Joško Bucik.

Knjižnica Dušana Černeta iz Trsta poseduje nepopolne letnike po letu 1981. Od pričetka izhajanja, tj. od leta 1960, pa do leta 1980 nimamo niti ene številke. Ob tej priložnosti prosimo slovenske duhovnike, ki so in ki še delujejo na tem območju, kakor tudi zavedne Slovence, da bi nam pomagali pri izpopolnjevanju oznanil Med nami povedano.

Iz prve številke, ki jo poseduje naša knjižnica, tj. novembrska številka iz leta 1981, povzemamo sledeče pismo gospodu župniku, ki ga je poslal slovenski izseljenec v Nemčiji: "Spoštovani gospod Joško! Ko si pred petimi leti prišel med nas ves vesel in nasmejan, nihče ni slutil, da si mož, katerega smo si Slovenci v Ausburgu že dolga leta želeli in ga nujno potrebovali. V tujini smo bili sami, nihče se ni leta in leta brigal za nas. Bili smo prepuščeni sami sebi, kar nas je kot tujce zelo bolelo. S tvojim prihodom se je življenje med nami precej spremenilo, saj si se takoj vključil med nas in nam s tem tudi omogočil vrsto lepih srečanj, katera ne bodo nikoli pozabljena. Tudi za naše otroke skrbiš celih pet let, saj jim prirejaš lepa miklavževanja, kakršna še nikoli prej nismo imeli." Za konec pisma pa mu izseljenec napiše sledeče: "Želimo ti, da ostaneš za vedno med nami vesel in zvest, kot si bil do sedaj, saj si nam bil dober brat in vodnik celih pet let."

V prilogi februarske številke iz leta 1993 je članek dr. Marka Dvořaka ob 30-letnici slovenske župnije v Ulmu: "Naša slovenska župnija v Ulmu bo v nedeljo, 16. maja, praznovala tridesetletnico svojega obstoja. Se pravi, da je mimogrede minilo že trideset let od takrat, ko so se Slovenci tod okoli redno začeli zbirati ob svoji cerkvi, ko so se torej zavestno in hote obrnili h koreninam svojega človekovanja, se pravi k veri svojih očetov in k slovenstvu svojih mater, ter se v tem znamenju sklenili tudi drug z drugim. Šele tako so nato v tukajšnjem okolju lahko pravi subjekt, ki ga kot takega spoznavajo, priznavajo ter zmeraj bolj upoštevajo in cenijo tudi naši nemški gostitelji. To bo za nas torej nedvomno velik praznik. Praznik, ki ga želimo ustrezno obhajati: umerjeno in umirjeno, s kulturo, ne s pompom, s hvaležnostjo, ne s samohvalo."

V junijsko-septembrski številki iz leta 1998 je poročilo o obisku škofa Metoda Piriha in o daritvi svete birme. Med drugim beremo sledeče: "Pa se pomudimo še trenutek ob minuli birmi. Praznik je to bil: za birmance same, za njihove družine, za vso župnijo, za vso slovensko skupnost. Veliko truda je bilo vložnega z vseh strani: birmanci so se morali pripravljati z učenjem in prizadevanjem v dobrem, starši z načrtovanjem, usklajevanjem, neposrednimi pripravami, povezanimi tudi z večjimi izdatki in prav tako tudi vodstvo župnije, šole in nekaterih društev. To je bilo gibanje! In prav zaradi zavzetosti in želje, da bi nam bilo lepo, so bila praznovanja na vseh krajih razgibana, živahna, vesela. V petje in vrisk se je spremenilo naše življenje. To je bil praznik slovenstva v vsej polnosti veselja, gostoljubja, mladostne razgibanosti. Pa sem še razmišljal: ali ni bil to dar nebes? Da smo bili v to "simfonijo" tako lepo uglaseni. Da, pri maši smo prosili za darove Duha: modrosti, vednosti sveta, za dar ljubezni in za dar sprejemanja žrtev. Je nekaj, kar naredi ta srečanja drugačna kot so tista, kjer so v ospredju le določeni interesi. Ta doživetja ne bodo zaznamovana le na mnogih fotografijah, ampak tudi v srcih vseh sodelujočih in navzočih, pač po meri sodelovanja." Tako o birmi razmišlja gospod župnik Joško Bucik.

Opisovanje cerkvenih oznanil bomo nadaljevali tudi v prihodnje. Ko bomo zaključili s cerkvenimi oznanili, ki izhajajo v Nemčiji, bomo nadaljevali s popisom cerkvenih lističev, ki so izhajali ali ki še izhajajo v Belgiji, Franciji, Švici, Švedski in drugih evropskih državah. Ponovno pozivamo vse zdomske Slovence in njihove duhovnike, če imajo shranjeno gradivo (cerkvena oznanila), da bi nam material odstopili, tako bi bil v knjižnici Dušana Černeta shranjen in dostopen širši slovenski javnosti.

(Dalje prihodnjič)

za smeh in dobro voljo

- Ali vi doma ne kuhate?
- Ne. Z moţem se hraniva v restavraciji. Doma mu skuham samo takrat, kadar me razjezi.

- Koliko ste stari?
Obtoţenka molči.
- Če ne boste povedali, bom vprašal prisotne, naj vas ocenijo!

Izkušena ţena govori mlajši prijateljci:

- Veš, moţ ni nikoli tako dober, kot mislimo pred poroko, in nikoli tako slab, kot o njem govorimo po poroki.

- Polde, zakaj imaš roke vedno v ţepih?
- Tako jih najhitreje najdem, kadar jih potrebujem.

- Sem slišal, da podpira tvoja ţena tri vogale pri hiši.
- Kaj pa hoče, ko pa jaz podpiram vse štiri v gostilni.

Petelin prileti na kuhinjsko mizo in zagleda na mizi svojega prijatelja, pečenega v vinski omaki.

- Ali ti nisem vedno govoril, da alkohol ubija!

Blaţ gleda izloţbe z visokimi cenami in modruje:

- Ubogi prodajalci, koliko dela bodo spet imeli, ko se bo vse pocenilo!

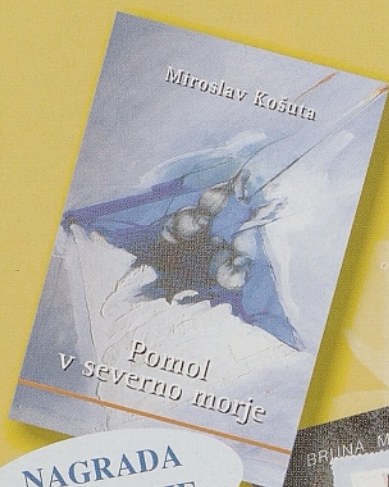
- Draga, nekaj ti moram priznati: ne zasluţim veĉ kot milijon lir. Boš lahko shajala s tem?

- Za silo bom. Toda od česa boš ţivel ti?

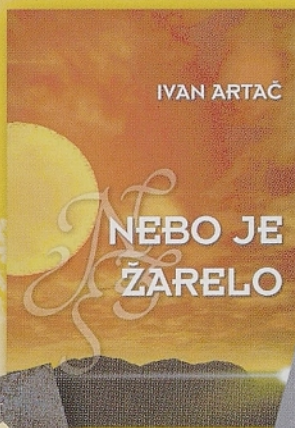
Tone bi se moral poroĉiti ob desetih dopoldne, a je bil nujno zadrţan. Svoji bodoĉi ţeni je brţ poslal brzjavko: "Pridem uro pozneje. Ne poroĉi se pred menoj!"

MLADIKA

VAM TOKRAT PRIPOROĀA

**NAGRADA
VSTAJENJE**

NOVO!

Trst, ulica Donizetti 3
tel. 040-370846
fax 040-633307
e-mail: urednistvo@mladika.com

Robert Faganel
Havaji - Dve vodi, 1989
Olje, platno
125x90 cm

To sliko sem izbrala, ker nam nudi, poleg svoje lepote, nekaj zanimivih podatkov o Faganelovem ustvarjanju. Značilna je tehnika (olje), slika je nastala na potovanju (Havaji), vsa površina je prekrita z barvo, prevladujeta pa modra in zelena barva, ki sta razpoznavno Faganelovi.

Slikar ljubi razgibane kompozicije, kjer se križajo diagonale in se sekajo navpične in vodoravne črte, to premišljeno ravnotežje pa omehčajo navidezno naključni barvni nanosi. Voda morja je živa in valovanje se kaže v belini pene, stoječa voda pa vleče na dno s težo svoje temine.

Robert Faganel (1941)

Robert Faganel je slikar samouk. Rodil se je v Vrtojbi, otroštvo in mladost pa je preživel v Trstu, kjer je tudi diplomiral iz violine. Risanja se je učil pri Ninu Perizziju, ki je vodil Likovno šolo v Mestnem muzeju P. Revoltella, v letih 1960-65 pa je delal pri slikarju Riccardu Tostiju.

Prvič je razstavljal samostojno leta 1962 v Gorici, od takrat dalje pa je skoraj vsako leto pripravil kako samostojno razstavo, v nekaterih obdobjih pa celo po več razstav na leto.

Faganel zelo rad slika pokrajino, tisto bližnjo, kraško, sredi katere živi, in od časa do časa kako oddaljeno, kamor se odpravlja kot radoveden in pozoren popotnik. Seznam obiskanih in likovno zabeleženih krajev obsega med drugimi Kenijo, Ugando, Tanzanijo, Kanarske otoke, Kanado, Združene države Amerike, Havajske otoke in Indijo.

Leta 1999 je priredil obsežno razstavo v Kulturnem centru Lojzeta Bratuža v Gorici, lani pa je izšla bogata večjezična barvna monografija o njegovem delu.

Magda Jevnikar